

ANSER

Skånes Ornitologiska Förening
nr 2 2020

- Mistluren
- Gamlingar • Bovärde
- Objudna gäster • Relationsproblem • Matglada

Fågelskydd viktigare än någonsin

Som jag skrev och antog i min förra ledare blev det ingen vinter utan en osedvanligt tidig vår med många växter i blomning två till tre veckor tidigare än genomsnittet de senaste decennierna. Många av våra normalt tidiga flyttfåglar anlände också tidigare än normalt under februari och mars.

Vi överraskades av farsoten Corona-viruset just när våren öppnade dörren ut i vår fria natur. Många evenemang, även för oss ornitologer, fick läggas om i takt med uppmaning om nya begrepp som social distansering. Men fågelskådning är nu en sådan aktivitet som väl låter sig utföras med våra likasinnade så länge vi håller det rekommenderade "örn-vinge-avståndet" på cirka två meter.

SkOF:s representanter hade ett möte med länsstyrelsen i mars. En av de viktigare frågorna vi tog upp var de allt större störningarna på Måkläppen under den nuvarande tillåtna besökstiden 1 november – 31 januari. En allt stridare ström av människor besöker halvön. De flesta respekterar att djurlivet inte får störas, men alltför många inser inte att detta är en plats som kräver stor hänsyn till det känsliga djurlivet. Dagligen ses motionscyklande och mer eller mindre organiserade löpgrupper och enstaka hundägare nonchalerar förbudet att ta med hund. Andra tränger sig fram och stör de rastande sälarna som ofta skräms ner i vattnet. SkOF framförde att regelverket för att minska störningarna snarast behöver ses över, vilket också utlovades.

Under våren har lappugglor hittats på flera ställen i Skåne, där det på några ställen finns indikationer på häckning. Detta har dragit till sig både intresserade ornitologer och fotografer, varav flera fotografer har uppträtt onödigt närgånget. SkOF tog kontakt med länsstyrelsen vilket resulterade i att hänsynsskyltar, med uppmaning att hålla ett avstånd på minst 100 meter från ugglorna, kom upp på en av platserna redan dagen efter. SkOF är tacksam för länsstyrelsens snabba agerande. På en av platserna upptäcktes ett bohål med häckande pärluggla, som också utsattes för närgången fotografering, enligt en andrahandsuppgift skedde även blyxfotografering på natten. Här har vi alla i föreningen ett ansvar att tillrättavisa personer, eller i all-

varligare fall göra polisanmälan, då grova överträdelser sker mot våra fåglar.

Det kommer allt fler rapporter om hoten mot våra fåglar. I Sverige minskar förr vanliga skogsfåglar som talltita och entita p.g.a. ett allt mer intensivt skogsbruk, bl.a. genom den förödande underröjningen som sker i samband med gallring i både löv- och barrskogar. Det statliga Sveaskog uppmärksammas från naturvårdshåll för sin nonchalans mot att spara värdefulla nyckelbiotoper. I jordbrukslandskapet är det tyvärr inte bättre med många arter i starkt minskande populationer. När såg ni en flock rapphöns senast? Inte bara rapphönan utan även arter som sånglärka, ladusvala och stare har nått låga nivåer. En studie från Kanada visade att vitkronade sparvar, som rastade på jordbruksfält besprutade med bekämpningsmedel, som är vanliga inom jordbruket, snabbt förlorade vikt, och behövde fler dagar innan de flyttade vidare jämfört med de fåglar som rastade på mark som inte var kontaminerad. En annan dålig nyhet var rapporten nyligen att stora mängder av den starkt minskande europeiska populationen av turturduvor återigen, tillsammans med sommargyllingar, biätare och härfåglar, skjutits under våren på Malta. Dags för EU att agera resolut och tydligt mot detta skjutglada land.

Jag måste ta med några lite upplyftande nyheter också. Det ser ut som att vi i Skåne glädjande har ökan- de antal häckningar av såväl berguv som pilgrimsfalk.

I detta nummer presenteras bl.a. trädgårdsträdskryparens etablering i Skåne, en text om rördrommen samt europiska fåglars åldersrekord. Även det spektakulära fyndet av tornugglan som visade sig på Rosengård i Malmö uppmärksammas.

Det blir också en presentation av nya chefen på Fals- terbo Fågelstation, Stephen Menzie. Samtidigt hyllar och tackar vi Lennart Karlsson, som styrt stationens verksamhet under 40 år!

Trots covid-19-pandemin och dystra siffror om fågellivet, så ut och njut av sommarens fågelkör. Men håll "örnvinge-avståndet"! Och glöm inte att värva några av dina vänner till SkOF eller någon av Skånes lokal- klubbar – för fåglarnas skull.

Per-Magnus Åhrén – Ordförande

Innehåll

Mistluren i vassen

Mytomspunnen smygare

Arne Ohlsson

3

Åldersrekord

Gamlingar i fågelvärlden

Kenneth Bengtsson

7

Korttåed træløber på invandring

Nyligen etablerad skånsk häckfågel

Gustaf Persson

10

Just den!

Individen i flocken

Ulrik Alm

19

Ett fågelbos värde

Funderingar år 1893

Kenneth Bengtsson

28

Rödlistan 2020

Flera överraskningar

Kenneth Bengtsson

28

Äntligen!

Tornuggla till allmän beskådan

Kenneth Bengtsson

36

DESSUTOM

Läsvärt

23

Notiser

28

Mini-Anser

40

Fågelkonstnären

42

Referat

48

Debatt

51

Program

54

Vardag

56

Falsterbonytt

61

Omslagets framsida: Rördrom. Foto: Hans Falklind/N.

Akvareller (Kärrensäppor och rödhake): Måns Sjöberg.

Omslagets baksida: Kentska tärnor.

Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

I *Anser* 2020:1 visade vi en inre handpenna från en rördrom.

Från vilken fågelart kommer detta dun?

Längden är 160 mm.

Svaret får du i nästa nummer av *Anser*.

Som en mistlur ur viskande vass

Med ljud som inte förväntas ur en fågelstrupe och egenartad beteenderepertoar är rördrommen sedan länge en mytomspunnen varelse som ofta gömmer sig för oss.

Arne Ohlsson

Ingen tid på året är så stämningsfull, för att inte säga magisk, som sommarnatten. Den ljusa nordiska sommarnatten må vi avnjuta när mörkret under en kort tid visar upp en närmast blygsam sida. Då infaller "paradisets timma" som Verner von Heidenstam uttryckte det, och då upplevde han "fågelsången ... så klar som första gången i tidens första stund". Endast med försiktighet påminner mörkret oss om att det snart ska visa mer pondus. Att då lyssna till fågelsjöns alla röster och inandas fukten från sötvatten och sjökantens frodighet bör man inte missa. Det märkligaste ljudet inifrån vassens värld måste vara rördrommens. Det är på gränsen till det osannolika.

En rördrom uppfattar världen helt annorlunda jämfört med oss. All tid inne i vassen har vi svårt att föreställa oss. Försiktigt kliver den omkring bland oräkneliga strån av vass och säv som rör sig vid varje vindpust. Det susar och viskar, om inte ett sommarhögttryck stillnat luften.

Vattnet är sumpigt och grunt. Rördrommen tar långsamma steg, stannar upp och försöker med tålmod fånga en fisks rörelse. Så hugger den blixtnabbt, och efter några sekunder med den sprattlande fisken i näbben sväljer den sitt byte. Eller det kan vara en groda, kräfta eller en vattenskinnsbagge, klodyvel eller annan insekt. Om en vattensork kommer oförsiktigt simmande som en bäver i miniatyr eller sitter mumsande på ett grönt strå, lever den farligt inom rördrommens räckvidd. Den är ingen dålig måltid. I försommarens skymnings- och gryningstimmar är vassbältet en intensiv ljudkuliss med rörsångare och sävsångare och, lite mer försynt, sävsparv. Om rördrommen aktivt lyssnar på dessa flitiga sångare, eller kanske på en vattenrall eller småfläckig sumphöna, är nog tveksamt.

Rördrom.
Foto: Hans Falklind/N.

Skulle man komma nära en rördrom lär man kunna höra att den inandas tungt för att från den uppumpade halsen kunna prestera sina tonstötar som påminner mycket om en mistlur. Chansen till detta är inte stor, så svårtillgänglig som rördrommens värld är, och den är knappast trakterad av mänsklig närvaro. Men tonstöten hörs långt, uppemot fem kilometer. Innan vi kände till upphovsmakaren fantiserade människor om att i vassen gömde sig monster, spöken eller andar. Eller var en vilsegången ko nära döden? Fanns det en okänd träskoxe? Folk på bygden blev förskräckta! Den ena förklaringen kunde vara mer orimlig än den andra. Så har det också

varit för världens övriga rördromarter. Sten Selander (1891–1957) associerade till att "det liknar en uroxes råmande, det liknar den dova tonen ur en hednisk offerlur".

Även Carl von Linné hade sakliga problem med *uh-BOOOH* inifrån vassen. Och många är naturligtvis de naturforskare som skrivit om rördrommen. Om det är sant eller inte må vara osagt men Linné lär ha spekulerat i att rördrommen använde vasstråna för att frambringa ljudet! Många som lyssnar på *Botaurus stellaris* torde få en känsla av surrealism. Det latinska namnet anspelar på både brölande tjur och himlens stjärnor. En hotad rördrom gör sig smal för att optiskt förena sig med de långa stråna. Det kallas

Rördrommen, svår att få syn på då den kan svaja i takt med vassen i vinden. Foto: John Larsen.

ibland "pålställning" och kan nästan kännas reptilaktigt. Det kan fungera men att den skådar stjärnorna som i *stellaris* hör förstås hemma i den alltid flödande fantasin i våra primathjärnor.

Vassen må vara hemlighetsfull och tät men inte ens rördrommen har alltid fått vara i fred där inne. Att anfallas av en gläfsande jakthund var naturligtvis skräcken fullt ut och det var i gamla onda tider en populär jakt i all sin råhet, inte minst i Mälaren och andra mellansvenska, eutrofa sjöar. Dessbättre fredades arten redan 1928 men åtta år senare, 1936, sköts ändå en hona i Krankesjön. Ildådet ledde dock skytten till att stå inför skranket och

utdömda böter, även om "det är en ringa tröst att skytten blev bötfälld" som Erik Rosenberg uttryckte det. En av de närvarande i rättssalen var Gustaf Rudebeck.

Rördrommarna har en vinterstrategi som blandar flyttning i höstligt nattmörker en bit ner i Europa med att stanna. Övervintrar den här, så utmanar den ödet men vintern 2019–2020 måste ha varit en dröm. Ingen is har dolt fiskarna, det porlande vattnet i åar och bäckar har runnit som i en obehindrad evighet. Inte en enda skridskoåkande människa har syns på Krankesjön! En bister vinter behöver nödställda individer mänsklig hjälp, om de bara blir upptäckta. En ihållande period

Stilstudie av rördrom i snösmältningen. Foto: Hans Falklind/N.

Rördrom gör utfall mot överflygande brun kärrhök.
Foto: John Larsen.

med minusgrader slutar illa för många individer. Mellan livet och döden finns isens tunna, blanka yta. Där under skymtar räddningen, så nära men ändå så långt borta.

Med en kroppslängd på 70–80 cm är den lite mindre än gråhägern. Man kan också tala om kroppshöjd eftersom den vid hot, som sagt, gör sig smalare och står upprätt i all sin brunspräcklighet i vasstrånas värld. Då når den åtminstone halvvägs upp till låret på en vuxen människa.

Trots sin storlek är boet litet, att jämföra med en sothönas. Det förefaller opraktiskt och det är inte byggt med djupare omsorg. Gamla strån av *Phragmites*-bladvass rafsas ihop men det har fungerat under de tidrymder som rördrommarna levt i sin värld av smala strån. Fluktuerande vattenstånd

kan vara hot som övergår i olycka även om honan bygger på vid behov. Annars kläcks de fyra eller fem, kanske sex, grågröna äggen efter honans ruvning i uppmot fyra veckor, som hon påbörjar efter det först lagda ägget.

En förunderligt skön försommarekväll står jag i ett av fågeltornen vid Tåkern. Så lyfter en rördrom och flyger lågt över vassvipporna. Vilken känsla av uggla, som berguv, med fjäderdräktens alla intrikata detaljer i bruna nyanser, och breda runda vingar. Samtidigt kastar solens, livskålans, röda klot en flammande ljusväg över sjöns stilla yta, omfamnande två älgar i det grunda vattnet. Så blir rördrommen åter ett med vassen efter en kort flygtur med indragen hals och utstickande ben.

I Nordamerika finns *American Bittern* med liknande läte som hos vår art. Där fanns urinnevånare som trodde att ropet ”pumpade fram” åska. Den legendariske naturskildraren Henry David Thoreau (1817–1862) fascinerades av det osannolika ljudet och han berättar hur han gick mot det utan att uppleva att han kom närmare fågeln. Dessutom föreföll ljudet komma från olika platser trots att fågeln uppenbarligen inte flyttade sig.

Vanligt förekommande kan rördrommen naturligtvis inte bli. Därtill skulle krävas fler grunda slättsjöar med stora vassbälten. Men *Skånes Fågelatlas* visar stark ökning från Atlas I till Atlas II. Men som vi alltså vet är vintrarna avgörande, liksom förföljelse var det i det förflutna. Allmänt högre temperatur gynnar arten på sikt. The Royal Society for the Protection of Birds (RSPB) anger den europeiska populationen till 20 000–30 000, Wikipedia till 34 000–54 000. Men utbredningen sträcker sig österut i ett långt bälte ända till Stilla Havet.

Arne Ohlsson

arne.e.ohlsson@telia.com

Europeiska åldersrekord

Den drygt 25-åriga råkan som vi skrev om i förra numret
var ju den äldsta kända i hela Europa.
Detta faktum väckte nyfikenhet – Hur gamla har andra arter blivit?

Kenneth Bengtsson

Det finns en organisation vid namn Euring som koordinerar europeisk ringmärkning. På deras hemsida finns också uppgifter om europeiska åldersrekord. Listan täcker in uppgifter t.o.m. april 2017 – den är alltså inte helt uppdaterad.

Svensk ringmärkning har genererat en hel del europarekord, inte mindre än 43 stycken. En del av dessa är från tiden efter april 2017 och erhållna via Ringmärkningscentralen (RC) i Stockholm. I Tabell 1 ses de svenska rekorden och åldrarna ska läsas som år och månader. An-

given dödsorsak eller annan fynduppgift redovisas också. Som synes härstammar en hel del rekord från kontrollerade (fångade) eller observerade individer. Dessa levde alltså vidare och blev därmed äldre. Äldre kan även de individer ha varit som ringmärkts som äldre och därmed i okänd ålder. Tyvärr framgår inte åldern vid ringmärkningstillfället av listan. De angivna åldrarna bör alltså tolkas som "minst xx år gammal". Det ska också nämnas att RC räknar med födelsedatum 1 juli för alla fåglar.

Äldsta kända bläsnanden blev 35 år och 2 månader. Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

Tabell 1. Europeiska åldersrekord från svensk ringmärkning

Art	Ålder (år, månad)	Dödsorsak eller annan fynduppgift	Art	Ålder (år, månad)	Dödsorsak eller annan fynduppgift
Smålom	23, 7	Död, olja	Sillgrissla	47, 10	Död
Fjällgås	14, 9	Avläst	Tobisgrissla	29, 11	Kontrollerad
Grågås	25, 9	Avläst	Berguv	27, 4	Död, tågtrafik
Gräsand	23, 3	Skjuten	Tornseglare	21, 1	Sjuk
Knipa	20, 11	Skjuten	Större hackspett	12, 8	Kontrollerad
Småskrake	21, 4	Skjuten	Mindre hackspett	9, 10	Avläst
Havsörn	33, 5	Död	Tretåig hackspett	9, 1	Kontrollerad
Duvhök	22	Död	Backsvala	10, 1	Död, trafik
Fjällvråk	18, 9	Död, ledning	Hussvala	15	Kontrollerad
Pilgrimsfalk	17, 4	Död, trafik	Skärpiplärka	10, 11	Avläst
Järpe	7, 3	Skjuten	Gulärla	8, 10	Död, ledning
Tjäder	9, 4	Skjuten	Gärdsmyg	6, 10	Kontrollerad
Trana	24, 3	Avläst	Näktergal	8, 10	Kontrollerad
Svartb. strandpipare	19	Avläst	Stenskvätta	10, 1	Kontrollerad
Skärnsnäppa	20, 9	Kontrollerad	Kärrsångare	8, 11	Kontrollerad
Myrsnäppa	6, 10	Kontrollerad	Höksångare	11, 11	Kontrollerad
Enkelbeckasin	16, 3	Skjuten	Törnsångare	9	Kontrollerad
Dubbelbeckasin	5, 11	Kontrollerad	Entita	13, 2	Kontrollerad
Grönben	11, 8	Skjuten	Råka	25, 5	Död
Drillsnäppa	14, 6	Död	Bergfink	14, 9	Kontrollerad
Fjällabb	17, 11	Kontrollerad	Större korsnäbb	6	Kontrollerad
Skräntärna	30	Avläst			

Europas näst äldsta råka i fryst form – 24 år och 9 månader.
Foto: Kenneth Bengtsson.

I Tabell 2 visas europeiska åldersrekord per artgrupp, alltså den äldsta gåsen, storken, falcken o.s.v. För några artgrupper nämns mer än en art. För tättingarnas del handlar det om samtliga med ålder överstigande 15 år. Flera av dessa fynd är anmärkningsvärt höga, t.ex. blåsand, vigg, järnsparv och rödhake. Men jag utgår från att fynden är väl granskade och att åldern därmed är säkerställd.

Avslutningsvis kan jag inte låta bli att nämna att Sverige numera inte bara har Europas äldsta råka utan även den näst äldsta. Den förra berättade vi om i *Anser* 2020:1 och den blev alltså minst 25 år och 5 månader gammal. Den näst äldsta ringmärktes som årsunge på Spille-

Tabell 2. Europeiska åldersrekord per artgrupp. Sb & I står för Storbritannien resp. Irland.

Artgrupp	Art	Ålder (år, månad)	Land	Dödsorsak eller annan fynduppgift
Lommar	Storlom	27, 9	Tyskland	Skjuten
Doppingar	Skäggdopping	19, 3	Ryssland	Skjuten
Havsfåglar	Mindre lira	50, 11	Sb & I	Kontroll
	Stormfågel	43, 11	Sb & I	Avläst
	Havssula	37, 5	Sb & I	Död
Skarvar	Storskarv	32, 1	Island	Död
Storkar	Vit stork	39	Schweiz	Död
Hägrar	Gråhäger	37, 6	Danmark	Död
Gäss	Spetsbergsgås	40, 11	Sb & I	Död
Simänder	Bläsand	35, 2	Sb & I	Skjuten
Dykänder	Vigg	45, 3	Danmark	Skjuten
Rovfåglar	Kungsörn	34, 9	Finland	?
	Havsörn	33, 5	Sverige	Död
	Bivråk	29	Tyskland	Död
Falkar	Tornfalk	20, 5	Tyskland	Sjuk
Hönsfåglar	Vaktel	14, 7	Slovakien	Skjuten
Rallar	Sothöna	20, 7	Danmark	Skjuten
Tranor	Trana	24, 3	Sverige	Avläst
Vadare	Strandskata	43, 4	Tyskland	Rovfågel
	Myrspov	33, 1	Sb & I	Kontroll
	Storspov	31, 10	Sb & I	Avläst
	Kärnsnäppa	28, 10	Danmark	Kontroll
Labbar	Storlabb	35, 11	Island	Kontroll
Måsar	Silltrut	34, 10	Sb & I	Skjuten
Tärnor	Silvertärna	30, 11	Danmark	Död
Alkor	Sillgrissla	47, 10	Sverige	Död
	Lunnefågel	45	Island	Fångad, dödad
Duvor	Ringduva	17, 8	Sb & I	Kontroll
Ugglor	Berguv	27, 4	Sverige	Tågdödad
Seglare	Alpseglare	26	Schweiz	Sjuk
Hackspettar	Vitryggig hackspett	15, 11	Finland	Avläst
Tättingar	Råka	25, 5	Sverige	Död
	Stare	22, 11	Danmark	Död
	Koltrast	21, 10	Tyskland	Kontroll
	Dubbeltrast	21, 3	Schweiz	Skjuten
	Järnsparv	20, 10	Danmark	Död
	Rödake	19, 4	Tjeckien	Död
	Björktrast	18, 1	Finland	Skjuten
	Taltrast	17, 8	Sb & I	Död
	Rödvingetrast	17, 4	Finland	Skjuten
	Rörsångare	16, 11	Belgien	Kontroll
	Bofink	16, 4	Italien	Kontroll
	Talgoxe	15, 5	Tyskland	Död
	Hussvala	15	Sverige	Kontroll

peng i juni 1995 och hittades döende i Lund i mars 2020. Den blev alltså 24 år och 9 månader enligt RC:s sätt att räkna. Fotot visar denna råka i fryst form. Notera även att den har inslag av färgfelet gradvis grånande.

Referenser

Fransson, T., Jansson, L., Kolehmainen, T., Kroon, C. & Wenninger, T. 2017. *EURING list of longevity records for European birds.*

Kenneth Bengtsson
kenneth.bengtsson1@comhem.se

Trädgårdsträdskrypare – en studie kring artens förekomst i Sverige 1983–2019

Det sker ständiga förändringar i fågelvärlden – en del arter minskar eller försvinner, medan andra ökar eller invandrar.

Här får vi följa trädgårdsträdskryparens invandring till Sverige och då framför allt till Skåne. Vi får också en bild från Danmark, där fröet till den svenska stammen grodde.

Gustaf Persson

Trots att jag var aktiv fågelskådare när trädgårdsträdskryparen började dyka upp i landet så dröjde det ända till 2016 innan jag såg min första. Lokalen var Pålsjö skog i Helsingborg och det var mest av en tillfällighet som jag råkade på den. Visst visste jag att den fanns där, eller skulle finnas där, det hade nämligen varit en hel del ståhej kring förekomsten av arten i skogen. Men "raritetsjakt" var inte något jag direkt sysslade med så upptäckten skedde mest av en slump under en av mina promenader. Det var en trevlig bekantskap.

Så blev det våren 2019 och årets häckfågelinventering skulle dra igång. I år skulle, för första gången på 80 år, Pålsjö skog inventeras och förväntningarna var väl rätt så höga. Hur skulle dagens fågelfauna stå sig mot faunan 1939, när Torsten Malmberg rotade runt bland buskar och träd och antecknade och ringmärkte så det stod härliga till. Inte så jättestora skillnader visade det sig, men några trädgårdsträdskrypare hittade Torsten inte på den tiden. Det dröjde ända till 1983 innan den första sågs i Sverige, då vid Falsterbo

Fågelstation. Sedan dess har mycket hänt och den här studien är ett försök att i kortfattad form teckna förekomsten av ett av våra senaste nytillskott i fågelfaunan – trädgårdsträdskryparen.

Utbredningsområde

Trädgårdsträdskryparen förekommer i stora delar av Europa med Svarta havet som östgräns, med Danmark och Sverige som nordgräns, samt i Nordvästafrika. Systematiskt är den indelad i fem underarter. Skillnaden mellan underarterna är dock liten. Genetiska studier har visat att trädgårdsträdskryparens närmaste släkting, är den amerikanska trädskryparen *Certhia americana*. Den europeiska populationen uppskattades 2012 till mellan 5,1 och 8,6 miljoner par (Wikipedia).

Trädgårdsträdskryparen i Danmark

(Korttåed træløber)

Det finns all anledning att göra avstamp i Danmark, när det gäller att följa trädgårdsträdskryparens utbredning i Sverige. För sannolikt är det så, vad gäller fynd som

"Ser du en trädskrypare som ser ut som om den kommer direkt från duschen, då är det troligtvis en vanlig trädskrypare, men om den däremot ser ut att behöva en dusch – då är det sannolikt en trädgårdsträdskrypare". Text: Gustaf Persson. Intern korrespondens.

Sveriges första trädgårdsträdskrypare.
Falsterbo Fågelstation 28 maj 1983.
Foto: Karin Persson.

gjorts i Skåne och i västra delen av vårt land, att arten tagit sig hit från danska sidan, över Öresund och därifrån spridit ut sig. Fynd som gjorts i de östra delarna av Sverige, är mer troligt fåglar som kommit in söderifrån, från Tyskland eller Polen. Första bekräftade danska fyndet gjordes i Gråstens slottspark på södra Jylland 1931 och första häckning på ön Als i södra Jylland 1946 (Christense & Rasmussen 2015). Vid den första danska atlasinventeringen 1973–76 påträffades trädgårdsträdskrypare i 39 rutor, så gott som samtliga i sydöstligaste Jylland. Under den andra inventeringen 1993–96 fanns den i 219 rutor spridda över östra Jylland upp till Djursland men också på Fyn, Langeland, Mön och med några noteringar även på Själland (Wirdheim 2016). 1995 beräknades det danska beståndet till 1 200–1 300

par. I början av 2000-talet blev arten allt vanligare på Själland, där den rapporterats från bl.a. Jägersborgs Dyrehave norr om Köpenhamn (15 sjungande hanar 1999) upp till Gilleleje. (DOF). 2015 noterades drygt 100 individer på drygt 50 platser på Nordsjälland (SOF-BirdLife 2017).

Fynd, fyndplatser och ringmärkning av trädgårdsträdskrypare i Skåne

Här behandlas inte samtliga fynd, då det i en del fall rör sig om fåglar som rapporterats flera gånger. Fokus kommer i stället att i första hand ligga på olika fyndplatser. Rapporter om häckningar kommer att presenteras separat. (För lista över samtliga rapporterade fynd, hänvisas till *Artportalen*).

1983: Falsterbo Fågelstation. En 2K+ hona ringmärktes 28 maj. Första fyndet för Sverige (FiSk 1983).

”Att det inte rörde sig om den vanliga trädskryparen framgick ganska omedelbart bl.a. genom följande spontana kommentar från en av författarna: ’Det vá en jákla sabel till nább han har.’

Efter noggrann examination, ringmärkning, mätning, vägning och fotografering släpptes fågeln åter i fyrträdgården. På grund av väl utvecklad ruvfläck, bestämdes fågeln till hona. Den sågs därefter krypa omkring på träden på typiskt manér. Fågeln återfångades den 29 och 31 maj samt den 1 och 5 juni och kunde då även studeras under fältbetingelser.”

Text: Lennart Karlsson, Karin Persson & Göran Walinder, Falsterbo Fågelstations dagbok 1983.

1984: Ett ex. ringmärktes i Falsterbo 6 maj (FiSk 1984).

1987: En individ rapporterad från Lunds botaniska trädgård 27 maj. En artikel kring detta fynd finns att läsa i *Anser* 1987 nr 4. Författarna "dissekerar" fyndet utifrån utseende, läte etc. och artikeln mynnar ut i att det inte var någon trädgårdsträdskrypare. I titeln till artikeln "Trädskrypare anträffad i Lund", kan man ana en viss ironi. Troligtvis skulle ett fynd av trädskrypare i Lund 1987, i vanliga fall inte föranleda en separat artikel, men här rörde det sig om en "misstänkt" individ.

Skånes regionala rapportkommitté:

"En intressant individ från Botaniska trädgården i Lund våren 1987 diskuteras av Gärdenfors U., Pettersson B. & Ullman M. (1987), Trädskrypare anträffad i Lund, Artikelns innehåller en bild på fågeln och sonogram från både locklåten och sång. De flesta karaktärer tycks ha varit intermediära mellan trädskrypare och trädgårds-trädskrypare och även om författarna håller det för troligt att det handlade om en avvikande trädskrypare kan en hybrid mellan trädskrypare och trädgårdsträdskrypare inte uteslutas."

1988: En hona ringmärktes i Falsterbo 31 mars. Den 7 juni kontrollerades en annan hona som var ringmärkt på Læsø i Danmark tre veckor tidigare (FiSk 1988).

1989: Ett ex ringmärktes i Falsterbo 9 april och ytterligare ett 24 september (FiSk 1989).

1990: En 1K hane ringmärktes i Falsterbo 14 augusti (FiSk 1990).

1991: En 2K hane och en 2K hona ringmärktes i Falsterbo 3 april resp. 5 maj (FiSk 1991).

1994: En 2K hane ringmärktes i Falsterbo 13 juni (FiSk 1994).

1995: Ett ex och en hona, båda 2K, ringmärktes i Falsterbo 22 mars resp. 4 juni (FiSk 1995).

1996: En 1K ringmärktes i Falsterbo 7 oktober (FiSk 1997).

2001: En 2K hona och en 1K hona ringmärktes i Falsterbo 24 april resp. 20 oktober (FiSk 2001).

2002: Ett ex. ringmärktes i Falsterbo 2 april (FiSk 2002).

2003: Första observation i Alnarpsparken gjordes 28 maj. Tidigare under månaden hade även ett ex. setts och hörts i Falsterbo. En 1K hane ringmärkt vid Falsterbo fågelstation 12 oktober (FiSk 2003).

2004: Ett ex. Krapperupsparken, Lerhamn 3 april–7 augusti (FiSk 2004).

"Vid 14-tiden upptäckte Mats Rellmar en trädgårdsträdskrypare i Krapperupskogen. Fågeln som såväl sjunger som lockar fanns vid 17-tiden kvar i sydvästra hörnet av parken. Nordvästra Skånes första trädgårdsträdskrypare."

Text: Thomas Svanberg, KOF:s obsbok 2004.

Ett 20-tal rapporter från Lerhamn 3 april–7 augusti avser troligtvis samma fågel. Den har även rapporterats som bobygande, men inga uppgifter kring hur det gick med detta har gått att få fram.

2005: En 2K hona och en "äldre" hona ringmärktes i Falsterbo 4 april resp. 10 april. Ett ex. sågs i Alnarpsparken 31 oktober och året ut (FiSk 2005).

2006–2008: Flera rapporter från Alnarpsparken och mycket finns dokumenterat kring trädgårds-trädskryparen i Alnarp, bl.a. en mycket informativ artikel av Olof Persson, publicerad i *Anser* 2008. Han tar här upp omständigheter kring fynden, häckningsprocedur, dräktbeskrivningar m.m. Utdrag ur Olof Perssons artikel finns att läsa nedan under rubriken *Säkerställda häckningar*.

2008: Ett ex. Lernacken Malmö 1 april. Ett ex. ringmärkt Falsterbo fågelstation 27 april (FiSk 2008).

Figur 1. Fyndplatser för trädgårdsträdkryp-
pare i Skåne.
Kartunderlag: Google Earth.

*Skånes regionala rapportkommitté
18 februari 2011:*

”Den gamla trädgårdsträdkryparhanen i Alnarpsparken är en typisk individ. Det enklaste sättet att hitta den vid ett besök är att lyssna efter locklåten eller sång (se vidare nedan). Den är mycket vokal, och sjunger mer frekvent än träd-kryp-are. Utseendemässigt har fågeln längre näbb och är mera gråsjaskig under och ”svart-muskig” ovan än en träd-kryp-are. Beroende på ljuset varierar dock intrycket. Fågeln uppvisar också de utslagsgivande detaljerna i vingteckningen, men dessa är svåra att uppfatta i fält. En svårighet för observatörer och fotografer är att den uppenbart föredrar att födosöka på skuggsidan av stammarna, antagligen för att inte själv skugga potentiella byten så att de hinner undkomma.”

(För uppgifter om trädgårdsträdkryp-arens häckning i Alnarpsparken 2008 se kapitlet *Säkerställda häckningar*).

2009: Flera rapporter om fynd i Alnarpsparken (FiSk 2009).

2010: En 3K+ hane ringmärkt Falsterbo Fågelstation 12 april och en sjungande individ vid Örtofta 13 maj. Hannen i Alnarp sågs för sista gången i februari (FiSk 2010).

2011: Inga fynd i Skåne.

2012: En 2K-fågel ringmärkt Falsterbo Fågelstation 4 april och sågs sedan vid Skanörs nya kyrkogård 5 april.

2013: Inga fynd i Skåne.

2014: Fyra fynd i nordväst (Viken och Kullaberg) 27 mars till 23 maj (FiSk 2014).

2015: Endast fynd i nordväst. Sjungande hanar i Pålsjö skog (vid tennisbanorna) 13 mars–8 april samt Christinelund 22–29 mars. Under hösten sågs två ex vid Gråläge, Domsten 16 oktober, ett ex vid Örby ängar, Råå 19 oktober och ett ex i Pålsjö skog 24 oktober–2 november (FiSk 2015).

"I år är det 10 år sedan vårt enda fynd av trädgårdsträdskrypare gjordes i KOF markerna.

Så här långt att döma av rapporterna på Dofbasen, som är danskarna motsvarighet till Svalan, verkar det vara fler trädgårdsträdskrypare än vanligt som hävdar revir. Bl a sitter det 3 ex vid Humlebæk och 2 ex vid Nivå som båda är byar strax söder om Helsingör. Även utmed sträckan Helsingör till Gilleleje sitter det flera ex och sjunger.

Är det då omöjligt att hitta en dylik hos oss? Absolut inte skulle jag vilja hävda utan jag tror att om man ger sig fasiken på det kommer det att lyckas. Arten har spridit sig rejält i Danmark från sitt huvudområde vid Kongelunden utanför Köpenhamn. I Skåne kommer majoriteten av fynden från Falsterbo Fågelstation där det är nyanlända fåglar som fångats under ordinarie märkning på våarna.

Ser man till biotop känns skogar som Pålsjöskog, Christinelund och Krapperup som mest intres-santa men en insträckande fågel kan förstås dimpa ned varsomhelst.

Årets ttk varning är härmed utfärdad så plugga in lätet så ska vi se om vi inte kan hitta en rackare igen!"

Text: Thomas Svanberg, KOF:s forum 7 mars 2014.

2016: Under perioden 28 februari–23 oktober finns flera rapporter från Pålsjöskog, varav en, 12 juni, anger fynd av bo/ägg/ungar (för uppgifter om trädgårdsträdskryparens häckning i Pålsjöskog 2016 se kapitel Säkerställda häckningar). Under våren finns rapporter från följande lokaler i nordväst: Domsten, Kulla-Gunnarstorp, Rosendal, Sofiero slott, och Viken. Två vårfynd utanför nordväst gjordes; en sjungande vid Kulladals våtmark, Övraby i Tomelilla kommun 25 april och samma dag ringmärktes en 2K hane vid Falsterbo fågelstation. Under november gjordes tre fynd i nordväst; i Gråläge, Jonstorp och Örby ängar (FiSk 2016 och Artportalen).

Trädgårdsträdskrypare i Pålsjöskog 2019.
Foto: Christer Strid.

2017: En hane permanent revir vid Lundens Rosendal 25 februari–13 maj och ett ex permanent revir vid Pålsjö slott 11 mars–10 augusti. Arten även appporterad från Kropp, Jonstorp och Ängelholm (FiSk 2017). För uppgifter om trädgårdsträdskryparens häckning vid Sofiero slott Helsingborg 2017 se kapitlet *Säkerställda häckningar*.

2018: Ett par vid Sofiero slott 14 januari–9 oktober, bobygge men inte bekräftat att häckning ägde rum.

Ett par permanent revir Rosendal Lundens 27 januari–29 december, men häckning inte bekräftad.

Ett ex Pålsjöskog mars–maj. Ett ex. Alnarp 12 oktober. En 1K-fågel ringmärktes i Falsterbo 6 november. Ett ex. Tessinparken i Malmö 8 november och ett ex. Rosendal, Lundens 30 december (FiSk 2018).

Ett speciellt fynd som kräver ett extra omnämnande är det från Solhem, Finjasjön från 15 april till 9 juni. Inte så att trädgårdsträdskryparen vid Finjasjön var

avvikande i sig, däremot platsen där fyndet gjordes. Alla andra fynd i Skåne har gjorts i västra delen av landskapet, från Falsterbo i sydväst till Kullaberg i nordväst (Figur 1), men denna hane hävdade revir c:a 7,5 mil från närmast rapporterade artfrände och det är det som gör fyndet så speciellt. Man kan tänka sig denna *brachydactyla*-hane sitta dag ut och dag in och sjunga och hoppas på att hans sång skall locka till sig någon hona. Trädkrypare- eller trädgårdsträdkryparehona – endera duger – det har erfarenheten från Alnarp lärt oss. Men det han inte vet, är att den närmsta artrena honan troligtvis är flera mil från där han sitter och sjunger och lär inte höra hans sång, hur god hörsel hon än har. Så efter många om och men gav troligtvis hanen upp och drog vidare. Upptäckare av trädgårdsträdkryparen vid Finjasjön var August Thomasson. En som också följde hanens öden och äventyr var Anders Larsson (FiSk 2018).

För uppgifter om trädgårdsträdkryparens häckning i Slottshagen Helsingborg 2018 se kapitlet *Säkerställda häckningar*. **2019:** Under året "exploderade" det näst intill av rapporter om fynd av trädgårdsträdkrypare, de alla flesta från Helsingborgstrakten med tyngdpunkt på Pålsjö naturreservat. Men eftersom den här studien är tänkt att hållas "kortfattad", kommer inte alla fynd att redovisas här. För fullständig lista över fynd av trädgårdsträdkrypare hänvisas till Artportalen.

Året inleddes med fynd från Alnarpsparken där ett ex var stationär under två veckor i januari.

Från Lunden Rosendal rapporterades två ex i permanent revir januari–april. Tyvärr har jag inte några uppgifter om vad som kom ut av detta.

Från Slottshagen i Helsingborg finns fem rapporter av arten under våren. Arten häckade också där. Resultatet kan ses under kapitlet *Säkerställda häckningar*.

Gamla och nya kyrkogården, Stadsparken, Landskronavägen, Öresundsparken, Jordbodalen samt Rååns dalgång var andra lokaler i Helsingborg som trädgårdsträdkryparen rapporterades från under januari–april, men inga av dessa fynd verkar ha följts upp.

Från maj och framåt finns inte mindre än 39 fynd rapporterade från Pålsjö i Helsingborg. En del av dessa gäller med stor sannolikhet samma fåglar men hur många olika fåglar det rör sig om är det i det närmaste omöjligt att räkna ut. Men sett utifrån säkerställda, sannolika och möjliga häckningar bör det röra sig om 12–18 adulta fåglar. Sen tillkommer minst tolv ungfåglar (uppgift baserat på rapporterade häckningar).

Från Lunden, Rosendal finns två rapporter om tre fåglar från juni–juli.

Säkerställda häckningar

2006: Första kända häckningen i Sverige, ägde rum i Alnarpsparken Skåne. Det var en hybrid-häckning mellan en trädkryparehona och en trädgårdsträdkryparehane, vilken resulterade i två flygga ungar.

"Redan i januari hördes enstaka sångstrofer från trädgårdsträdkryparhanen och han kunde också ses i närheten av vanliga trädkrypare. Från att tidigare ofta uppehållit sig nära tennisbanan, började han under den tidiga våren oftare ses i området söder om slottet. Sången blev mer och mer frekvent och i april hade han accepterats av en trädkryparehona. Ett bo upptäcktes under barken till en död alm c:a 200 m söder om slottet och honan ruvade den 29 april. I senare delen av maj verkar emellertid något ha hänt då häckningen avbröts, kanske p.g.a predation. Men paret höll fortfarande ihop och i juni hade de ett nytt bo i en ek strax söder om slottet. Den här gången gick det bättre och minst två ungar blev flygga omkring den 8 juli."

Text: Olof Persson, Anser 2008.

Vuxen trädgårdsträdskrypare med unge i Pålsjö skog 15 juni 2016. Foto: Johan Stenlund.

2008: Hybridhäckning mellan trädkryparehona och trädgårdsträdskryparehane i Alnarpsparken, vilket resulterade i tre flygga ungar.

"Trädgårdsträdskryparen sjöng flitigt under den milda vintern och en trädkryparehona sågs åter regelbundet i hans närvaro. De började under våren bygga ett bo under barken i samma döda alm där det första häckningsförsöket gjordes 2006. Honan ruvade i slutet av april och minst tre ungar var flygga den 17 maj, då de flitigt matades av båda föräldrarna. Några ungar såg mycket trädgårdsträdskryparelika ut, men några bilder visar en ungfågel med rent vit undersida och en mer påtagligt vitfläckad ovasida."

Text: Olof Persson, Anser 2008.

2016: En häckning i Pålsjö skog Helsingborg Skåne. Första "artrena" häckningen i Sverige 28 mars–25 juli. Paret häckade i närheten av tennisbanorna och fick ut fyra ungar (Oskar Lindberg, Gunnar Holmstedt, Ulf Gustafsson m.fl., FiSk 2016).

2017: Två häckningar

- Pålsjö skog vid Skogspaviljongen 31 mars–10 augusti. Rapporterna avser bo/ägg/hörda ungar, samt föda åt ungar (Roine Strandberg, Peter Svensson, FiSk 2017).
- Sofiero slott vid parkeringen. 18 februari–28 augusti. Ett par fick ut ungar. Antal tyvärr okänt (Thomas Svanberg, m.fl., FiSk 2017).

2018: En häckning i Slottshagen, Helsingborg. Fick ut tre ungar i juli. Uppgifter om var i parken trädgårdsträdskryparen häckade saknas (Peter Svensson, Oskar Lindberg m.fl., FiSk 2018).

2019: Fem häckningar

- Fredriksdalsskogen, Helsingborg Skåne. I närheten av grillplatsen häckade ett par framgångsrikt. Tre flygga ungar noterades i mitten av juni. Enligt uppgift skall arten ha observerats i Fredriksdalsskogen även tidigare och då också runt grillplatsen. Kanske har trädgårdsträdskryparen en benägenhet att hålla sig inom ett begränsat område (Gustaf Persson).
- Pålsjö skog, Helsingborg, 100 m V Krematoriet. Tre ungar sedda vid några tillfällen i juni. Vid ett tillfälle kom undertecknad i närkontakt med en av ungarna som födosökte. Fågeln skulle "byta träd" och hamnade på marken och hoppade förbi min fot med bara någon centimeter tillgodo innan den fann trädet och klättrade upp. Den verkade ganska orädd (Gustaf Persson, Jimmy Lindberg).
- Slottshagen, Helsingborg. Ett par häckade i närheten av råkkolonin i nordöstra delen av parken. Fick ut fyra ungar (Lasse Sunnerstig, Gustaf Persson m.fl.).
- Skogsområde, SO Sofiero, nära dammen, Helsingborg Skåne. Fick ut fem ungar i slutet av maj (Peter Svensson, Christer Strid).
- Pålsjö skog, Helsingborg. Ett par i skogsparti mellan Skogspaviljongen och Järnvägen. Två ungar sedda. Vid ett tillfälle kom trädgårdsträdskryparungarna flygande och landade på stammen till ett träd där ett rödstjärtpar häckade. Omedelbart blev "inkräktarna" bortjagade av rödstjärthanen (Gustaf Persson).

Förutom ovan säkerställda häckningar 2019, bokfördes även en möjlig vid "stolpe 84" i utkanten av västra delen av Pålsjö skog och två sannolika – en vid Gustaf Hoffs

väg i Pålsjö skog, samt en vid Sofiero gård. Tyvärr finns inga iakttagelser av ungar eller andra kriterier som gjorde att det med säkerhet gick att fastställa häckning.

Fynd, fyndplatser och ringmärkning av trädgårdsträdskrypare i övriga Sverige

Sammanlagt finns nio fynd/fåglar rapporterade utanför Skåne varav fem har ringmärkts. Tittar man på den geografiska fördelningen, så är det fynd i den östra delen av Sverige som dominerar. Möjligtvis är detta fåglar som kommer från östra delen av Europa (Polen?), medan fynd som har gjorts i västra delen sannolikt invandrat från Danmark. Inga kända häckningar utanför Skåne finns rapporterade. Nedan redovisas alla fynd som gjorts av trädgårdsträdskrypare utanför Skåne. Samtliga fynd utom 2019 års fynd finns redovisade på Raritetskommitténs webbplats.

1983: 16 oktober ringmärktes en individ vid Ottenby på Öland (Rk).

1996: 16 maj. Ett ex. ringmärkt 17 maj Landsort Södermanland (Rk).

2000: 20 september. Ett ex. ringmärkt Hartsö-Enskär Södermanland (Rk).

2008: 20 april. Ett ex. Vrångö, Västergötland (Rk).

2012: 8 maj. Ett ex. Grötlingboudd, Gotland (Rk).

2013: 11 maj. Ett ex. ringmärkt Ottenby, Öland (Rk).

2014: 11 mars. Ett ex. ringmärkt Nidingens fågelstation Halland (Rk).

2015: 19 april. Ett ex. Drängsered, Västergötland (Rk).

2019: 31 mars. Ett ex. Reveludden Torö Södermanland (under bedömning hos Rk).

Slutord

Under 1800-talet invandrade bl.a. skrattmåsar, brunand och kungsfiskare till Sverige. I början av 1900-talet utökades fågelfaunan med försärla, gräshoppsångare och ängs-

Nyligen utflugen trädgårdsträdskryparunge i Pålsjöskog 15 juni 2016. Foto: Johan Stenlund.

hök. I mitten av seklet etablerade sig turkduva, mindre flugsnappare och gulhämpling. 1959 rapporterades första brandkronade kungsfågeln och på 1970-talet började gransångaren breda ut sig. På senare tid har svarthakad buskskvätta, svarthuvad mås, ägretthäger, toppskarv och trädgårds-trädskrypare fått fäste i Sverige. Ytterligare arter såsom dammsnäppa och citronärla, kan möjligtvis vara på gång som svenska häckfåglar inom en snar framtid.

Hur trädgårdsträdskryparens framtid i Sverige kommer att se ut, är det för tidigt att uttala sig om. Men efter 2019 års "explosion", ser det onekligen ljus ut, åtminstone i Helsingborgstrakten. Hittills har det bara konstaterats häckningar från Helsingborg och Alnarp, men nog bör det finnas bra häckningsbiotoper även på andra håll?

Till sist ett litet tips till er som ännu inte "kryssat" arten, eller vill ha fler TTK-observationer. Sök i parker med inslag av ek och alm, gärna i närheten av slott. Många observationer har rapporterats från just dessa miljöer.

Tack

Anders Wirdheim, Lennart Karlsson, Göran Altstedt, Magnus Hellström, Peter Svensson, Thomas Svanberg, Olof Strand och Anders Larsson, som på olika sätt har bidragit till denna studie.

Och så ett speciellt tack till Christer Strid, som fungerat som "bollplank" under tillkomsten av sammanställningen och också svarat för kritisk men konstruktiv granskning av materialet och Thomas Nilsson för kritisk granskning av uppsatsen.

Referenser

Artportalen/Artdatabanken

Christensen, J. S. & Rasmussen, P. A. F. 2015.

Revideret status for sjældne fugle i Danmark før 1965. *Dansk Ornitologisk Forenings Tidsskrift* 109, nr 2.

Danmarks Ornitologiska Förening. 2019. *Fakta om Danmarks fugle*. DOF.

Gärdenfors, U. Pettersson, B. & Ullman, M. 1987. Trädskrypare anträffad i Lund. *Anser* 26:271-276.

Hirschfeld, E. 1984. Problem att i fält skilja trädskryparen och trädgårdsträdskryparen. *Vår Fågelvärld* 43:21-26.

Karlsson, L., Persson, K. & Walinder, G. Trädgårdsträdskrypare *Certhia brachydactyla* för första gången anträffad i Sverige. *Vår Fågelvärld* 43:493-494.

Persson, O. 2008. Trädgårdsträdskryparen i Alnarpsparken. *Anser* 47:129-138.

SOF-BirdLife. 2017. Nya svenska fågelarter. *Fågelåret 2016*. Halmstad.

Gustaf Persson
gustafpersson100@live.se

Just den!

Finkar i hundratusentals under höstliga bokar är en imponerande syn, ändlösa band av vårsträckande ejdrar över mörka sundsvatten likaså.

Flockar. Men också en och en och en.

Ulrik Alm

Råkan – som i fjolårets sena höstmörker fick somna in, minst 25 år gammal. Jag läste om den på SkOFs hemsida. Jag hörde om händelsen på Vetenskapsradion. Deltagarna i filosoficirkeln, som varannan torsdag lånar soffhörnan hos Studiefrämjandet, kommenterade det hela. Råkan berörde. En livsfråga, varken mer eller mindre. Lugnt och stilla – som det brukar heta när människor avlider i hemmet – hade råkan gått över gränsen. Dessförinnan famnad av människor som uppenbarligen brydde sig. Råkan lämnades in för vård, för att slutligen hamna hos Fågelskydd Spillepeng. Ett sannskyldigt hospice som svepte sitt pallium (latin "mantel", jfr palliativ vård) kring råkan. Fotot av veteranen, halvsittande på en blek landstingsblå handduk, var rörande: trötta ögon hade sett tillräckligt, ben hade burit länge nog. Märkt – med ring, märkt av livet. Tjugofem plus, närmast en oändlighet i råkornas värld.

Ringmärkning – en startpunkt och en slutpunkt. Däremellan gåtor, frågetecken. Nu kan man knappt se naturprogram utan att djuret sövs, halskragas och id-taggas. Tidigt ute som offer/förmånstagare var isbjörnar under sjuttioalet, som då fick en sändarklump i nacken och ett bilbatteri under halsen. Allt för att besvara frågan om bestånden rörde sig cirkumpolärt. Nu bordas valar och får ett lätt nyp och en, knappt märkbar, kroppskamera i späcket. Gåtor och frågetecken ska förklaras och rätas ut av satellituppkopplade sändare, som

kombinerade med Google Earth levererar alla sorters data. Långsamma och händelselösa timmar i fält kan nu ersättas med soffsittande, laptoppen i knäet och med lämplig distraktion ett knapptryck bort.

Kittlande, inbillar mig att detta följande av individer under deras livstid kommer, i takt med den tekniska utvecklingen mot mindre och lättare enheter, att bli en allt större del av den biologiska forskningen under årtionden framöver. – Men låt oss buga oss en aning för tidiga fältarbeten, då denna utrustning inte stod till buds. Antropologen Louis Leakey (avliden 1972) hade flera idéer. En av dessa var, att om man ska förstå människans historia måste man börja med studium av våra närmaste släktingar. "Leakey's angels" rekryterades därför. Detta utifrån en annan av hans idéer: kvinnor är bäst skickade för förmodat mycket långa undersökningar. (Leakey menade att unga män bara kommer att klara 3–5 år, sen åker de hem och doktorerar...) Förmodligen var unga kvinnor också ett "smart" drag för att få sponsring och uppmärksamhet kring projekten. Han skulle lyckas över förväntan för åtminstone två av sina tre "angels" – som lite vitsigt också kom att kallas "the trimates" (hint; "primates" på engelska). Välkända är Jane Goodall som fick hand om schimpanserna och Dian Fossey, den olycksaliga, som tilldelades gorillorna. Minst bekant är sannolikt Biruté Galdikas, som genomförde sitt arbete bland orangutangerna långt bort

i Asien. Hon är dryga tiotalet år yngre än sina kollegor och betydligt mindre, ska vi kalla det, effektsökande i sin personlighet.

De tre skulle ägna sig åt släktforskning, men denna blev mer framåtriktad än grävande bakåt. För varje generation alltmer intressant. Vilka mödrar lyckades bäst med avkomman? Vilka positioner i flocken ärvdes i vilka mönster? Bråkmakare – vilka? Innovatörer – vilka? Diplomater – vilka? Massor av andra frågor. Oändligt intressant. Oändliga timmar i fält för dessa tre och deras efterföljande studenter. Dian Fosseys framgångsrika tillvänjning av gorillagrupper lade – paradoxalt nog, Fossey ville ha gorillorna för sig själv – grunden till den turistindustri som nog får sägas räddat arten och biotopen så här långt.

Jane Goodall, pionjären, kom att kritiseras. Surmagade (?) – huvudsakligen man-

liga – opponenter, invände mot Goodall att hon "laddade" sina studieobjekt genom att ge dem namn som David Gråskägg, Humphrey, Flo och Fifi. Forskningsmässigt korrekt borde de kanske haft mer neutrala benämningar som C1 och M2, eller B4 och D5, eller ...

Men vi älskar att namnge! Detta är ju en ingrediens i individskapandet, lyftet ur anonymitetens grå massa, friläggandet, utpekandet av *just den*. Skrikörnen Tönn, fiskgjusen Greta, silltruten Laura, kustlabben Archie – inga fel på fantasin i den namnräckan. Namnet är relationen. Och fågelskådning handlar ofta om relationer. Om att se *just den*: strömstaren, tornseg-laren, vråken. Återvändarna. På förväntad plats. Tidernas möte.

I råkans fall har vi inget namn, bara en sifferkombination. Här får din fantasi kom-

Just den! Foto: Bengt Grandin.

Silltruten Laura? Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

Blåmesen – porträtterad som individ.
Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

ma in. Fantasin, vår vinstlott – mestadels, inlevelseförmåga kan förvisso användas också till djävulska planer ... – i evolutionens lotteri. Ur tidens flod, där historikern draggar efter trender och mönster, plockar författaren, dramatikern eller filmmakaren fram droppen. Speglar den, låter den skina, förvandlas, försvinna – åter som en del av tidens flöde. Så föds böckerna, pjäserna och filmerna om enskilda livsöden som berör oss.

Nu får du vara råkans levnadstecknare. Att forma berättelsen om tiden utifrån individen, och omvänt. – Var låg det gungande boet? Kläcktes råkan som bondeadel, eller var den stadsbo? Tänk om åldersgenerna kommit genom arv och råkmormor bodde på landet årtionden innan släkten övergav torvan för torget. Hur mycken avkomma fick vår råka? Några hårda vintar under de gångna 25 åren ... Var satt råkan när stormen Gudrun drog fram? Den näst sista sommaren 2018 – varmt, torrt,

hårt i backen – Var ett kvartsekels erfarenheter en tillgång då? Att ringa in livet. Det gick över 25 år mellan ömma människohänders grepp, mellan startpunkten och slutpunkten. Men de 25 åren kan vi inte greppa, bara spekulera kring. Och dina gissningar är lika bra som mina.

Men en vacker dag kommer filmen! Inom årtionden får vi se just den fågeln filma sin vardag, med ljud och fortlöpande GPS-uppdatering. Kanske måste någon offra sig, vara ständigt uppkopplad, för att andra ska få leva fritt. Litterärt finns det en handfull fåglar som porträtterats som individer. I skrivande stund erinrar jag mig en nötväcka och en blåmes. Bra nära kommer också lavskrika och nötkråka. Men nästa medium blir väl nätet. Någon framtida namngiven domherre, näktergal eller taltrast kommer att twittra – förlåt kvittra – och reserapportera om sitt liv på sätt som får ”människliga” Facebooksidor att framstå som blanka ark. Nog bara att finna sig i. Fåglar följer i det nät vi själva trasslat in oss i. Där snart våra efterkommandes liv finns dokumenterade hela vägen från prenatala ultraljud till den dag då våra upphörda hjärtslag övergår i evigt digitala pulser i den svävande minnessajten. Ettor och nollor – livstecken i sin yttersta reduktion. Däremellan några terrabit med selfies, men förhoppningsvis också mjukvara med andra människors värme och gemenskap. Och för oss – en hel del skådning förstås ... En svärdefinierad start- och slutpunkt, gränssnitt i upplösning. Digitala gömslen – finns sådana? Någon som kan fixa?

När du ser flokken – ser du samtidigt individen ...? Följ den i kikaren, i din föreställningsförmåga, genom tid och rum. Bara du vet vad du skådar. Helt OK, du är en in-divid – odelbar. Just den! Just nu! Det räcker långt.

Ulrik Alm
alm.ulrik@telia.com

The Falcon Thief

Joshua Hammer
Simon & Schuster
Inbunden 318 sidor
Adlibris 187 kronor

Falkenering är en kontroversiell verksamhet. Att hålla falkar i fångenskap för att vissa människor finner nöje i att se dem döda andra varelser är förbjudet i Sverige. Men det är vida utbrett i världen och har gamla anor. Det kanske första belägget anses vara en konstnärligt utformad relief som är cirka 2 500 år gammal, funnen vid utgrävningar i nuvarande Irak. Den visar en falk på falkenerarens arm.

Från Mellanöstern spred det sig till Europa och det praktiseras än i denna idag på många håll. År 1228 skrev

den romerske kejsaren Fredrik auf Hohenstaufen en sedermera klassisk bok om att jaga med tämjda rovfåglar. På 1300-talet fick Europa inblick i jaktformen hos mongolerna genom Marco Polo. Men djupast förankring har det hos araberna i Mellanöstern där ofattbara rikedomar tagit falkenering som hobby till nya "höjder". Det är en verksamhet med många förgreningar som lett till svåra ingrepp i flera falkars, örnars och hökars populationer. Transporterna av dessa sker ofta under brutala förhållanden, med fåglarna instoppade i plaströr och gömda i väskor. Åtskilliga är de ägg och ungar som rövats från rovfågelbon i naturen i alla delar av världen, också i Sverige, för att smugglas till utövarna.

Att få översikt av detta är inte helt lätt. Mycket är ljusskyggt och väldigt mycket av verksamheten, kanske det mesta, upptäcks inte. Det är på många sätt snaskiga aktiviteter som drivs av machoattityder och ekonomisk vinning, som ofta är stor.

Nu finns emellertid en god möjlighet att få en omfattande bild av denna speciella jaktform, i en bok som tillkommit närmast av en slump. I januari 2017 var den amerikanske journalisten och författaren Joshua Hammer på besök i Storbritannien och läste då en nyhetsartikel i Times om en suspekt uppträdande man som gripits på flygplatsen i Birmingham. Han smugglade 17 ägg från fyra arter afrikanska rovfåglar och därtill två ungar av afrikansk fiskörn som kläckts på vägen. Han hade tidigare försökt föra ut ägg från pilgrimsfalkar hela vägen från Sydamerika, ända från en nationalpark i Patagonien, och mycket mer därtill.

Hammer fann detta smått häpnadsväckande och var inte en man med något egentligt fågelintresse. Men detta skulle ändra sig och med alltmer långtgående efterforskningar fann han ett ämne som var värt att djupdyka i. Det är ett snårigt ämnesområde att få grepp om och som bokprojekt tveksamt om det skulle lyckas. Men resultatet är verkligen givande och måste rekommenderas till alla som värnar om våra ofta hotade, och

av många andra människor hatade, rovfåglar. *The Falcon Thief* med undertiteln *A True Tale of Adventure, Treachery and the Hunt for the Perfect Bird* tar oss på 318 sidor och i 18 kapitel med på avslöjande resor till fem kontinenter. Det blir många möten med de "fula typer" som inte kan låta rovfågeln vara ifred, men också med dem som försöker skydda fåglarna och de poliser och andra som jagar rovfågelnas profiler och fiender.

Mannen som greps på flygplatsen i Birmingham heter Jeffrey Lendrum, en vit afrikan med irländskt påbrå. Han är en av de stora skurkarna och har ägnat större delen av sitt liv åt att plundra rovfågelbon. Han blev tidigt fågelintresserad och naturkunnig under uppväxten i Rhodesia men har ett ständigt återkommande girighetsbehov och blev redan i unga år en simpel förrädare mot dem som anförtrodd honom flera uppdrag att inventera främst örnar i södra Afrika. Äventyrslusten, spänningen och profiten drev honom till raiderna mot bon av örnar, hökar, pilgrimsfalkar och inte minst de ännu mer eftersökta och ofta svåråtkomliga jaktfalkarna. Lagstiftning mot detta är ofta otillräcklig och allt annat än prioriterad i de flesta länder men han greps och fälldes i domstolar i sitt afrikanska hemland, i Kanada, Brasilien och Storbritannien. Hur många andra som Lendrum härjar upptäckta?

Bortrövande av ägg och rovfågelungar förekommer på alla kontinenter och de tyngsta spåren för en marknad för dessa pekar fortsatt mot arabländerna, speciellt Dubai, Förenade Arabemiraten och Saudiarabien. Där är det höjden av machoattityd att vara rik shejk, köra ut i öknen i den lyxigaste av SUV:ar och ha kontroll över en varelse som tycks ha en inneboende vildhet som är gränslös. Och så kan den ha kostat hundratusentals dollar, en summa som för shejken inte är mer än fikapengar för de flesta av oss andra. När falken dödar sitt byte, ofta en kragtrapp, infinner sig den slutliga kicken. Då upplevs det vildaste vara under kontroll. Allra mest åtråvärd är jaktfalk, och ju vitare individ desto bättre. Från arktiska trakter har de lång väg till den heta öknen, om de inte är födda i fångenskap. Input av vilda fåglars egenskaper värderas högt och därför elimineras inte hotet mot den vilda populationen av uppfödning i

fångenskap. Hybridisering praktiseras vilket ibland leder till att förrymda fåglar kontaminerar artriktiga populationer.

Smuggling av vildfångade fåglar är en grym hantering och fick ett uppsving efter Sovjetunionens kollaps 1991, då en intensiv rovfågeltrafik uppstod från Ryssland och gamla sovjetrepubliker samt från Mongoliet. I dessa länder med svag eller ingen demokrati och maffiaorganiserad brottslighet är det svårt att få insyn i hur det verkligen går till. Men i Förenade Arabemiraten kan vi åtminstone häpna över lyxnivån på falkenerarnas verksamhet med sjukhus för fåglarna som ibland är bättre på vård än vad som erbjuds människor, och speciellt inredda flygplan som tar shejker och falkar till lämpliga jaktmarker. Jeffrey Lendrum har låtit sig intervjuas av författaren men sin business för Dubais härskande elit vågar han inte berätta om.

Joshua Hammer har under ett par år rekonstruerat Lendrums aktiviteter och rest till brottsplatserna. Resultatet är en bok som på ett tydligt språk avslöjar en verksamhet med många destruktiva bottnar. Den är spännande som en thriller i rätt tempo. En trevlig sida av Hammers arbete är att han och familjen blivit fågelintresserade. Han nämner gärna övrigt fågelliv på de aktuella platserna. Med nymornat fågelintresse har dock några detaljer blivit fel, exempelvis om tofsvipors födoval och sångsvanars flygsätt. Att någon art splittats har han också missat. En textgranskande ornitolog hade kunnat korrigera detta, men det förtar inte bokens stora värde. Den handlar också om rent äggsamlade, om känslan att inneha hundratals eller i värsta fall tusentals ägg. Denna mani tycks heller aldrig upphöra. Och vi får, som sagt, möta de poliser och *wildlife detectives* som gått in för att fänga och lagföra så många som möjligt av dem som är ute efter rovfågeln i det fria.

ARNE OHLSSON

Jaktkritik – Kritiska tankar om vårt förhållande till de vilda djuren

Hans Ryttman
Förlaget Vulkan 2020
Inbunden 196 sidor
Bokus 249 kronor

Hans Ryttman har skrivit en bok om jakt. Känsliga läsare avrådes ... Nej, det är hög tid att en större allmänhet får vetskap om denna ovärdiga verksamhet som är Sveriges största djurskyddsproblem, enligt författaren (H.R.).

Den enda motiverade jakten i Sverige i dag är den på vildsvin och älg. Vi har ju eliminerat deras predatorer till ett försvinnande litet antal, vilket får till följd stora skador på skogsbruk, odling och problem med viltolyckor i trafiken. Övrig jakt på fåglar och annat småvilt som den här recensionen skall handla om, har ingen i dag behov av för sin överlevnad. Med andra ord är denna jakt ett hänsynslöst tidsfördriv för jägarna.

H.R. tar utförligt upp jaktens avarter som skadeskjutningar, blyhagelspridning, jakt i naturskyddade områden, pilbågsjakt, grytjakt m.m. Det senare exemplet avser jakt på grävling och räva. Här används s.k. grythundar som hjälpmedel för att avliva dessa djur. Men vilket fasansfullt slut på livet med ovälkomna besök i deras reträtt – deras hem – där de borde vara trygga. Man behöver inte förmänskliga djur men likväl visa dem respekt. De kan förvisso inte tala men de kan lida.

Återinförande av jakt på ekorre är under utredning. H.R. låter en ekorre på ett vackert foto komma till tals: "Varför vill jägarna döda mig?" Ja varför? Detta käcka, dagaktiva djur, barnens egen favorit, har inte större existensberättigande än att man vill genomborra det med en hagelsvärm. God "sport" tycker jägaren men katastrof för det arma, enskilda djuret.

H.R. har genom åren ofta fått höra att den som kritiserar jakt inte förstår sig på jakt. Men vad har egentligen en verksamhet för berättigande som inte tål ifrågasättande? Den s.k. viltvården går mycket ut på att döda rovlevande djur eftersom jägarna ogillar konkurrens om bytesdjuren. Människan bör dock i görligaste

mån akta sig för att ställa till rätta i naturen, vi har sett alltför många avskräckande exempel på det. Kråk- och måsfåglar, rävar och grävlingar räknas som skadedjur, men till skillnad från jägare har dessa faktiskt en funktion att fylla i naturen. H.R. påpekar också att många djur har blivit mycket skygga på grund av jägarnas förföljelse. Det innebär att vanliga människor med fredliga avsikter får begränsade naturupplevelser.

En jägarexamen tar tre dagar att genomföra, därefter anses man lämplig att styra över liv och död på medvarelser som har lika stor rätt att leva som jägarna själva. Några avsnitt i boken behandlar turist- och troféjakt. Dessa jaktformer bjuder in jägare (ofta från andra länder) för att t.ex. jaga ripor i Norrland. Kom och skjut våra fåglar, det är okej mot betalning.

H.R. brukar granska Jaktjournalen, av många ansedd som en djurhatartidskrift. Bl.a. utlyses en årlig tävling där deltagarna förväntas döda så många djur som möjligt för att få pris. Bytesdjuren, de levande måltavlorna, poängsättes olika beroende på art. Dylika jippon är inget

annat än avskyvärda spektakel. Människan har en otäck förmåga att vänja sig vid det mest fruktansvärda. Djurens enda tillgång är deras liv, låt dem behålla det.

Boken tar även upp positiva saker. Stort utrymme ges åt ett flertal ångerfulla kulturpersoner som från att tidigare ha ägnat sig åt jakt tagit avstånd från den. *Jaktkritik* kan ses som en manual i hur vi skall uppföra oss anständigt mot djuren. Jägare borde läsa den och förhoppningsvis påverkas i sin inställning. De förklarar ofta sin jakt med att det är skönt att vara ute

i naturen, avkoppling och att träffa kompisar. Men det är faktiskt möjligt och ännu trevligare för alla parter utan vapen.

Hans Ryttman har engagerat sig i jaktfrågor en stor del av sitt liv. Han var med och bildade föreningen Jaktkritikerna (www.jaktkritikerna.se) som ger ut en tidskrift – Jaktdebatt – med fyra nummer per år. Välkommen till denna förening. Invånarna i naturen behöver ditt stöd.

P. G. LARSSON

Om fåglar i Norrbotten

Matsåke Bergström

Egen utgivning 2019, beställes från:

matsbergstrom@telia.com

Inbunden 174 sidor

300 kronor (plus porto)

Sedan snart 40 år har regionaltidskriften *Fåglar i Norrbotten* omslagsbilder av Matsåke Bergström, som också skriver om den avbildade fågeln. Dessbättre kan vi som inte är lä-

sare av *Fåglar i Norrbotten* nu glädja oss åt att teckningarna och texterna finns tillgängliga i bokform. Utgivningen är Bergströms egen och resultatet är en mycket vacker bok som det är ett sant nöje att läsa och att avnjuta illustrationerna i. Teckningarna och akvarellerna är oerhört detaljerade och det gör att man tittar på dem en lång stund. De intrikata detaljerna i en tjäderhönas eller sparvugglas fjäderdräkt, på barken hos ett gammalt träd eller i olikfärgade lavar som fått växa på en sten är minutiöst återgivna. Det måste kräva tålamod och ta sin tid att återge!

Texten är skriven med stor entusiasm och vi får följa med på många möten i norrbottnisk natur. Flera av arterna där uppe är ju smått exotiska för en sydsvensk och därför naturligtvis lockande, exempelvis blåhake och lavskrika, tajgablåstjärt, gråspett och nordanlandets ugglor. Alla årstidsväxlingar skildras, de är personligt berättade och författaren tar oss med på spännande exkursioner. Vi får också många inblickar i skeendena vid Bergströms frikostiga fågelmatning där gästerna är många, individ- och artmässigt. Det är ögonblick som vi finner idylliska och det är likaså oundviklig dramatik, för så fungerar naturen även om det allra mesta sker utan människor som vittnen.

I boken finns också berättigad kritik mot det moderna skogsbruket. Skogsbolagens vinstintressen innebär mycket våldförande på områden som borde bevaras, samtidigt som de skryter (t.o.m. i TV-reklam) om hur mycket skog de återplanterar och "håller Sverige grönt" och "bekämpar" den globala uppvärmningen. Men det är sannerligen skillnad på naturskog

och trädplantager och därmed på levnadsbetingelserna för de vilda varelserna, från små till stora, som måste ha skogen som sitt hem. Skogsbolagen är ju en viktig del av Sveriges ekonomi men de har också en hel del på sina väldiga arealer som de borde skämmas över.

Boken är på 174 sidor och nästan kvadratisk i formatet, närmare bestämt 223 x 235 mm. Ibland ser egenproducerade böcker mer eller mindre amatörmässiga ut men inte så med Bergströms bok. Här är tryck, papperskvalitet och layout alldeles utmärkt.

Boken är mycket inspirerande för besök i norrbottniska marker. Här väntar storslagna upplevelser och tänker du besöka denna nordöstliga del av vårt långa Sverige, börja med att läsa *Om fåglar i Norrbotten*. Om du inte reser dit, unna dig ändå att i bokform följa med på Matsåke Bergströms upplevelser i markerna där det är glest mellan människorna och deras boningar jämfört med i den svenska södern.

ARNE OHLSSON

SkOF Res 2020

Södra Spanien 17–24 september

Fåglar och natur

Reseledare: Tommy Holmgren

Pris: 19 000 kr (enkelrumstillägg: 2 200 kr)

I priset ingår: Flyg, transporter under resan, del i dubbelrum på hotell, all mat från middag första dagen till lunch sista dagen samt lokal fågelguide.

I fågelväg kommer vi att kunna se rovfågelsträcket förbi Tarifa, afrikanska "gäster" som eremitibis, rüppelgam, stubbstjärtseglare och trädgårdsbulbyl samt lokala specialiteter som marmorand, kopparand och kamsothöna.

Detaljerat dagsprogram och anmälan på
www.skof.se.

Scanbird

Teknisk arrangör och kontakt:

Scanbird ApS

Telefon: +45 234 234 04

Hemsida: www.scanbird.com

Email: scanbird@scanbird.com

Hvad är ett fågelbo värdt?

Det finns en hel del ornitologiskt intressant i gamla dagstidningar. Ibland är det rena nonsenstexter (fast med kuriosavärde), men ibland ligger det en hel del i det som skrevs för länge sedan. Denna text som Lars-Erik Nygren hittade i Dalarnas Allehanda från 6 juni 1893 är av det senare slaget. Matematiken är kanske inte helt korrekt, men att det handlar om väldigt många "larfver" är ställt utom tvivel. Låt oss hoppas att notisen gjorde någon nytta. Idag är kanske inte problemet med okynliga pojkar lika stort, men texten kan kanske användas som ytterligare argument för att sätta upp fågelholkar eller på annat sätt gynna insektsätande småfåglar. Talgoxar i äppleodlingar lär t.ex. göra god nytta. Här kan holkar förmodligen öka produktionen.

Hvad är ett fågelbo värdt? Då den tid nu är inne, att fåglarne skola häcka och okynliga pojkar därvid gärna förstöra deras bon, kan det vara skäl att se efter, om ej föräldrar och andra kunna hafva en ren vinst af att hindra denna grymhet.

Tagen t.ex. en insektsätande liten sångares näste, som innehåller 5 ägg. Blifva dessa ägg i frid utkläckta, bringa föräldrarne i medeltal dagligen 40 insektslarfver till hvarje unge, alltså åt alla 5 till sammans 200 stycken. Detta varar i 30 dagar, och gör sålunda 6 000 larfver. Hvarje larf förtär dagligen minst lika mycket af blad och knoppar – blifvande frukter – som den själf väger. Låtom oss antaga, att larftillståndet varar 30 dagar – i regeln blir det längre – och att hvarje larf dagligen förtär blott en knopp, så ser man, att om dessa små fågelägg borttagas ur nästet och alltså hindras att blifva fåglar, kan det vara liktydigt med en förlust af 180 000 frukter. Är det för högt satt? Låtom oss dividera med 2. I alla händelser har då plundringen af det lilla boet redan kostat 90 000 frukter af olika slag.

KENNETH BENGTSSON
ARLÖV

Fruktodlarens vän – Talgoxen.
Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

Sveriges äldsta fiskmås fick ett trist slut

Slarv med fiskelinor och krokar leder till stort lidande för många djur. Vi hämtar årligen många fåglar med krokar i diverse kroppsdelar eller sådana som är intrasslade i kasserade linor. Ett inte helt ovanligt scenario är att fågeln först trasslar in sig i linor och därefter under flygning fastnar i träd, buskar eller taggtråd. Då hänger de där och under kampen för att komma loss skadas ofta ben och vingar allvarligt.

Sveriges numera äldsta kända fiskmås ringmärktes av Lennarth Blomquist som årsunge i Pildammsparken 19 juli 1989. Med stor sannolikhet var den född i Malmö eller i stadens närhet. Hur den levde sitt liv efter ringmärkningen vet vi inte, men vi kan nog anta att den häckade i Malmö och tillbringade vintrarna nedåt Holland till.

Sista timmen av ett 31-årigt liv.

Fiskeskräpet där måsen hängde.

En krok satt i övernäbben.
Foton: Kenneth Bengtsson.

Den 18 maj 2020 var måsen i Malmö. Då kom den i kontakt med en fiskelina med blysänke och flera små krokar. Två av krokarna satt i höger fot och i övernäbbet. Dessa hade gått att ta av utan större lidande för måsen. Men under en flygning med fiskeskräpet fastnade den i taggtråd över ett stängsel. Där hängde den under okänt antal timmar. Under kampen för att komma loss ödelades höger ben. Måsen hittades av en kvinna som klippte loss den från stängslet och sedan hämtade vi in den för observation och till slut avlivning. Skadan på benet var för allvarlig.

Fiskmåsen var alltså i princip 31 år gammal – ungarna kläcks ju som regel i maj månad. Men Ringmärkningscentralen räknar alltid med födelsedatum 1 juli och därmed blir officiell ålder 30 år och 11 månader. Det förra svenska ålderrekordet var 26 år och 7 månader och slogs således rejält. Europarekordet hålls av en dansk fiskmås och lyder på 33 år och 8 månader.

KENNETH BENGTSSON
FÅGELSKYDD SPILLEPENG

Ringen var ordentligt sliten.

Ljudligt, men inte ur strupen

Fåglar yttrar sig på många tusen vis. Deras röstorgan är fantastiska. Vad de har att framföra är avgörande för deras fortsatta existens. Att människor sen finner deras röster vackra eller störande, överraskande och fascinerande är en helt annan sak. Men en evolutionär finess är ju att framföra sitt meddelande men icke med stämband och strupsäck. Andra delar av kroppen kan användas ljudligt. Och då avses inte oavsiktliga ljud som från änders och knölsvanars snabba eller långsamma vingslag, eller prassel när koltrasten letar ätbart bland vissna löv. Meddelandet ska vara avsiktligt, någon där ute bör lyssna och ta till sig dess mening och budskap. Där har vi det framförda men icke vokala språket. Mycket av detta känner vi naturligtvis väl till hos de fåglar vi möter men det är så pass lite utbrett i fågelfaunan att man måhända kan se det som ett "sidospår" i kommunikationens evolution. Men funktionellt är det definitivt.

För att återvända till professor Richard O. Prums bok *Skönhetens evolution* (Anser 2020 nr 1, sidorna 37 och 54) så har vi där en livlig beskrivning av "språket" som inte talas från strupens röstförmåga men som är lika betydelsefullt ändå. Prum tar oss med till "undervegetationen i en mossbelupen molnskog i... Anderna [och där] sjunger en liten chokladbrun fågel med röd panna från en kvist: tep-tep-WANN-GG! Ljudet ringer som ekot efter klangeffekten från en trolsk elgitarr. Territoriehävdande hannar av arten klubbvingad manakin *Machaeropterus deliciosus* spelar för att locka till sig honor. Den märkliga akustiska kvalitén av deras sånger är förbunden med en ännu märkligare rörelse. I stället för att öppna sina näbbar för att frambringa detta nästan elektro-

niska ljud slår de ut vingarna åt sidorna för att åstadkomma de första *bippen* och slår sedan upp vingarna över ryggen för att få de svullna och vridna inre vingpenorna att snabbt oscillera sidledes så att det märkliga WANNGG uppkommer". De "*sjunger med vingarna*". (Författarens kursivering). Här har alltså detta språk tagits till verkliga höjder och fåglarna ger de få mänskliga åskådarna en oförglömlig upplevelse. Men det finns mer: "Vitstrupiga manakiner åstadkommer ett högt poppande ljud när de stannar i flykten över sina uppvisningsstockar. Munkmanakiner generar explosiva knäppar... och de åstadkommer ett högt smatter – en snabb serie knäppar – när de sitter uppflugna ovanför sin spelplats. Alla dessa ljudvariationer härrör från manakinernas fjädrar".

Detta passar väl in på uttrycket naturens uppfinningsrikedom även om uppfinningar ur mänsklig synpunkt avser något som är avsiktligt planerat. Här har vi något som uppkommit utan en medveten början men som burit frukt i livets tjänst och därför fortlever. "I likhet med ögon, extremiteter och fjädrar är manakinernas mekaniska ljud exempel på evolutionära uppfinningar ...", resonerar Prum. En gång var de nyheter som skulle visa sig kvalitativa under tidens och fortplantningscyklernas gång. Men vida utbrett i världens fågelfauna är det mekaniska ljudspråket långt ifrån.

Om vi i all enkelhet skulle titta på motsvarigheter i vår fauna finner vi variationer på temat, men listan blir inte så lång. Och som redan påpekats, här avses avsiktliga ljud, som utvecklats till att ha ett kommunikativt syfte och inte ljudeffekter som bara uppstår av fysiska omständigheter.

Ljdstötar med luft

Här har vi rördrommen, mer på annan plats i detta nummer av *Anser*.

Näbbklapper

Varför inte klappa med näbben om den bara är tillräckligt lång och kan göra intryck i artfrändernas värld? Den vita storken är känd för detta och har i övrigt en starkt begränsad repertoar. Även den svarta storken klappar. En del av dubbelbeckasinens spel på fjällsluttningarna är vad Lars Jonsson kallar "ett träigt klapper från näbbarna...".

Näbbknäppande

Ugglors krokiga näbbar ger med knäppande en tydlig varningssignal vid bo eller ungar som just flyttat ut i världen. Flera arter använder metoden vars budskap svårigen kan missförstås.

Trummande

Hackspettarnas signum kräver ihåliga grenar och trädstammar, kanske en fågelholk eller rentav väggen på ett hus byggt i trä. När det fortfarande fanns ledningsstolpar av trä brukade dessa ha en plåt överst som skydd mot väta och förruttnelse. Den var mycket användbar och den metalliska klangen var effekthöjande hundratals meter.

Vingljud

När fasantuppen gjort sitt utrop om sin existens och plats avslutar han med en vingbullrande bekräftelse. Ett taktfast buller är en "röst" i stora skogar från en lyftande järpes snabba vingslag. Nattskärrehannen klatschar med vingarna under spelflykten när den ljusa sommarnatten är som bäst. Ringduvehannen slår ljud-effektivt med vingarna under spelflyktens stigning innan den stelt och tyst glider neråt.

Stjärtljud

I tidiga ornitologiska texter kan man läsa om hur de lärde tvistade om huruvida enkelbeckasinens "brummande" eller nästan "gnäggande" ljud åstadkoms av vingarna eller stjärten. Det visade sig ju vara stjärten och att stå nära och lyssna på en enkelbeckasin som sätter fart nedåt och luftvibrerande brummar en vårdag är en stark upplevelse. Den har också kallats bl.a. himmelsget, vårget och horsgök.

Här har vi alltså några arter ur olika familjer som framför sina budskap med yttre kroppsattribut. De är nog så betydelsefulla.

ARNE OHLSSON
LUND

Trummandet är den större hackspettens signum.
Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

Rödlistan 2020

Artdatabanken ger ut en ny lista över hotade arter av alla organismer med hemvist i Sverige vart femte år. I år var det dags igen och den nya listan innehåller en hel del nytt – mest negativt, åtminstone för fåglarnas del.

Sex arter har lämnat listan och ytterligare elva har fått mildrad status. Det är positivt, men värre är att hela 44 arter har fått höjd hotstatus och av dem är 28 nya. Fem av dessa nya arter har gått direkt in i kategorin sårbar (bläsand, kricka, tofsvipa, havstrut och tallbit) och en har vandrat direkt in i kategorin starkt hotad (grönfink).

Hotlistan tas fram genom flera olika kriterier och för många arter handlar det om trender även om populationsstorlek och förekomstareal också vägs in i bedömningarna. Har arten ifråga haft en ihållande ne-

gativ trend kan den alltså klassas som hotad i någon form. För vanliga arter handlar det då ofta om den lägsta kategorin, nära hotad. Därför kan en så pass vanlig art som kråka klassas som just nära hotad. För övrigt har kråkans populationsutveckling i södra Götaland varit oförändrad under perioden 2002–2018 (uppgift från Martin Green, Svensk Fågeltaxering). Regionala trender kan alltså gå i annan riktning än den nationella trenden. I förra upplagan (2015) fanns kungsfågel med som sårbar och det p.g.a. just ihållande negativ trend. Denna trend har nu klingat av så pass att kungsfågeln är en av de sex arter som fått lämna listan. Det betyder dock inte nödvändigtvis att kungsfåglarna har ökat i antal – det är den negativa trenden som har upphört och därmed det bedömda hotet (på

Pungmesen – Nu "Akut hotad", förr bara "Starkt hotad". Foto: John Larsen.

Tabell 1. Arter med höjd hotstatus – ny status i rött, status 2015 i grått

	Olistad	Nära hotad NT	Sårbar VU	Starkt hotad EN	Akut hotad CR
Smådopping					
Sädgås <i>A. f. fabalis</i>					
Gravand					
Blåsand					
Kricka					
Ärta					
Skedand					
Brunand					
Bergand					
Ejder					
Alfågel, inhemska					
Svärta					
Stenfalk					
Jaktfalk					
Järpe					
Strandskata					
Tofsvipa					
Svartsnäppa					
Drillsnäppa					
Storspov					
Roskarl					
Skrattmås					
Fiskmås					
Silltrut <i>L. f. fuscus</i>					
Havstrut					
Slaguggla					
Hornuggla					
Tornseglare					
Backsvala					
Björktrast					
Rödvingetrast					
Vassångare					
Rörsångare					
Ärtsångare					
Grönsångare					
Svartvit flugsnappare					
Entita					
Talltita					
Pungmes					
Sommargylling					
Kråka					
Grönfink					
Tallbit					
Ortolansparv					

lång sikt). Samtidigt kan arter som nyligen invandrat som häckfåglar och därmed har en ökande trend också hamna på rödlistan. Toppskarv, brun glada och svarthakad buskskvätta är sådana arter. För dessa arter med ökat uppträdande i landet är förekomsten än så länge begränsad till relativt få områden och små populationsstorlekar.

Bland arterna som är hotlistade i 2020 års lista återfinns tolv arter som i skrivan-

de stund har allmän jakttid. Det är sädgås, blåsand, kricka, ejder, alfågel, järpe, raphöna, fiskmås, gråtrut, havstrut, björktrast och kråka. I skrivande stund pågår en beredning av nya jakttider som ska gälla från halvårsskiftet 2020. I slutförslaget från denna beredning är sädgås, ejder, alfågel och gråtrut föreslagna att fredas, det vill säga inte bli jaktbara under allmän jakt. Men övriga åtta arter har föreslagna jakt-

Tabell 2. Arter med sänkt hotstatus – ny status i grönt, status 2015 i grått

	<i>Olistad</i>	<i>Nära hotad NT</i>	<i>Sårbar VU</i>	<i>Starkt hotad EN</i>	<i>Akut hotad CR</i>
Toppskarv			■	■	
Vit stork				■	■
Rödspov				■	■
Kentsk tärna		■	■		
Småtärna		■	■		
Gröngöling	■	■			
Sånglärka	■	■			
Ängspiplärka	■	■			
Svarthakad buskskvätta			■	■	
Kungsfågel	■		■		
Brandkronad kungsfågel	■		■		
Lappmes		■	■		
Skäggmes	■	■			
Rosenfink		■	■		
Gulspurv		■	■		
Videsparv		■	■		
Sävsparv		■	■		

tider, i flera fall ganska generösa sådana.

Det ska bli intressant att följa hur beredningen ställer sig till faktumet att dessa åtta nu jaktbara arter är förklarade rödlistade, inte minst för bläsand, kricka och

havstrut som vandrat direkt in i kategorin sårbar. För gråtrutens del, som föreslås få slopad jakttid, var sannolikt det faktum att den rödlistades redan 2015 (som sårbar) avgörande för förslaget.

Grönfink – Från att ha varit "Olistad", nu direkt in i kategorin "Starkt hotad". Foto: P-G Bentz/Sturnus.

Sånglärkan lämnar nu rödlistan efter att ha klassats "Nära hotad" sedan 2005. Foto: Göran Lenz.

I Tabell 1 & 2 visas de arter som fått lägre respektive högre hotstatus.

Följande arter står kvar i samma kategori som 2015 års utgåva.

Utdöda (RE): Svart stork, stortrapp, svartbent strandpipare, lunnefågel, blåkråka, härfågel, mellanspett och tofslärka.

Akut hotade (CR): Fjällgås, sydlig kärrsnäppa, fjälluggla, tornuggla, vitryggig hackspett.

Starkt hotade (EN): Svarthalsad dopping, alfågel (övervintrande pop.), brun glada, ängshök, tretåig mås, fältpiplärka, tajga-blåstjärt, nordsångare och kornsparv.

Sårbar (VU): Stjärtand, småfläckig sumphöna, brushane, myrspov, gråtrut, svarttärna, berguv, kungsfiskare, berglärka, hussvala, rödstrupig pipelärka, höksångare, stare, gulhämpling, vinterhämpling, lappsparv och dvärgsparv.

Nära hotad (NT): Smålom, rördrom, bi-vråk, havsörn, blå kärrhök, duvhök, fjällvråk, kungsörn, pilgrimsfalk, rapphöna, vaktel, kornknarr, dubbelbeckasin, kustlabb, skräntärna, kentsk tärna, tobisgrissla, lappuggla, spillkråka, mindre hackspett, tretåig hackspett, svart röstjärt, buskskvätta, flodsångare, busksångare, trast-sångare, lundsångare och nötkråka.

KENNETH BENGTLSSON
ARLÖV

Äntligen en tornuggla för allmän beskådan

Tisdagen 17 mars 2020 hände något som många skådare längtat efter i många år. Larmet som kom gällde nämligen en tornuggla och den satt på en lämplig, om än udda, plats för åskådare – den satt på en övervakningskamera vid en förskola i stadsdelen Rosengård i Malmö. Det tog inte lång tid efter att en personal på förskolan larmat ut ugglan innan de första skådarna kom till platsen. Och när dagen närmade sig sitt slut hade många hundra skådare fått sitt tornugglekryss. Då hade ugglan flyttat sig till en gran (av något slag) en bit bort, men där satt den enligt uppgift kvar och för allmän beskådan fram till kvällningen. När morgondagen randades var tornugglan som förväntat borta. Den hade dragit vidare. Varifrån den kom är okänt men en inte alltför vågad gissning är södra Danmark. Och målet för ugglan var inte Rosengård i Malmö. Här handlade det om en överdagning inför vidare färd mot okänt mål.

Tornugglan har haft en blandad historia i Skåne. Från att den allra första säkra observationen gjordes 1834 (då en tornuggla sköts på ett fartyg i Ystads hamn) har arten varit både tämligen vanlig och mycket sällsynt hos oss. Beståndsväxlingarna har oftast berott på hur vintrarna har varit. Efter milda vintrar måste bestånden bra men efter en följd av bistra sådana kraschade bestånden mer eller mindre. Liknande skedde i Danmark efter den hårda vintern 2009/2010. Då kraschade beståndet från 492 till 52 häckande par. Men fram till 1970-talet var arten i princip en årligt häckande fågelart i Skåne. Därefter har bara sporadiska häckningar registrerats, ofta med flera års mellanrum. Senaste kända häckningarna ägde rum på några gårdar i Eslövsområdet under åren 1993–2003.

Eftersom tornugglorna är nattaktiva och oftast uppehåller sig på eller vid gårdar är givetvis inte alla förekomster kända. Många gårdsägare vill inte ha främmande personer i sin omgivning och om de över huvud taget berättar något så är det under strikt tystnadslöfte. Det finns därför både kända och förmodade förekomster i landskapet under senare decennier som aldrig kommer att få allmän spridning. Men många är de inte och den senaste stationära tornugglan undertecknad hört talas om försvann under vintern 2016/2017.

Det har alltså inte varit lätt för kryssande fågelskådare att få sitt tornugglekryss. De få kända förekomsterna har av förståeliga skäl tvingats hemlighållas och de tillfälliga obsarna har varit just tillfälliga. I olika årgångar av *Fåglar i Skåne* (FiSk) samt på *Artportalen* finns följande observationer för Skånes del. Inga av dessa har varit aktuella för allmän beskådan.

Offentliga uppgifter 2000–2019 (exkl. Eslövs-häckningarna):

2001: Ett ex. i Klippans kn i december (FiSk 2002).

2002: Ett dött ex. i Burlövs kn i november (FiSk 2002).

2003: Ett dött ex. i Staffanstorp kn i april (FiSk 2003).

2003: En individ i Kristianstad kn. Opreciserad uppgift (FiSk 2003).

2003: Ett dött ex i Burlövs kn i december (FiSk 2003).

2004: Ett dött ex. (unge från Eslöv 2003) i Hurva i mars (FiSk 2004).

2004: Ett ex. i Skurups kn. På hemlig gård (FiSk 2004).

2006: Ett ex. i NV Skåne i juni/juli samt ett ex. i Hasslarp 2 juli. Ovist om det handlar om samma individ (FiSk 2006 & 2007).

Den aktuella tornugglan.
Foto: Per-Magnus Åhrén.

2008: Ett ex. i Vellinge kn i januari. Tillfällig obs. (FiSk 2008).

2008: Ett dött ex. på Öresundsbron i oktober (FiSk 2008).

2010: Ett dött ex. i Simrishamns kn i maj (FiSk 2010).

2012: Ett ex. vid Klosterviken, Börringe i november. Tillfällig obs. (FiSk 2012).

2015: Ett ex. på Spillepeng, Malmö i november. Tillfällig obs. (FiSk 2015).

2019: Ett ex. av ljusbröstad tornuggla i Limhamn 29 oktober och ett ex. av obestämd underart i Falsterbo en vecka senare. Båda obsarna var korta och det kan ha rört sig om samma individ (Artportalen).

Noterbart är de tre döda (trafikdödade) tornugglorna i Burlövs och Staffanstorps kommuner 2002–2003. Det är nog rimligt att anta att häckning eller häckningar skedde i grannskapet under dessa år. Men de efterforskningar som gjordes ledde ingen vart.

Kanske kan vi hoppas på fler tornugglor i Skåne i närtid. Populationen i Danmark har enligt uppgift ökat markant sedan kraschen för tio år sedan. Om de blir för många i grannlandet är de välkomna att flyga hit.

KENNETH BENGTTSSON
ARLÖV

Vinter eller inte vinter?

Vad kan man säga om vintern 2019–2020? Hade vi vinter över huvud taget? Snarast dröjde sig hösten kvar och gick över i vår, i alla fall enligt meteorologisk definition. Åtminstone i sydvästra Skåne hade vi inte en enda dag med snötäcke. Jag tvivlar på att detta hänt "någonsin" tidigare. Det har några år med ojämna mellanrum sett ut att bli en helt snöfri vinterperiod men så har vintern gett en stöt mot slutet. Skånsk vinter brukar inte kunna avstå från sin inneboende lynnighet.

Helt annorlunda var det för precis ett halvt århundrade sedan. Det var grymt ihållande bisterhet 1969–1970 med stora snömängder, många minusgrader och frusna vatten. Åderlåtningen av det vilda var exceptionell, från gårdsmyg och kungsfiskare till fyrfota vilt. Det började en eftermiddag i slutet av november med regn som övergick i blötsnö och efter några timmar i riktigt snöfall. Man tänkte att såhär tidig snö smälter snart och töväder satte också in efter någon vecka. Men så vände temperaturen neråt igen. Dock kunde man inte ana att nåd från vintern inte skulle komma förrän sista veckan i april. Ve och fasa! Och därtill skulle vår egen art anfallas av Hongkong-influensa över detta nyår.

Även på den tiden hade vi omväxlingsvis milda och kalla vintrar men några rader om den totala kontrasten mellan denna långa vinter och den just gångna, som inte var vinter, må belysa det oförutsägbara i de krafter vi inte rår på.

En titt i gamla tidningsklipp bekräftar allvaret för de varelser som utan avbrott var utlämnade åt kyla och födobrist, mörker och genomträngande blåst under mer än fem månader. De är från Sydsvenska Dagbladet och i något fall från Kvällsposten.

Den 4 januari detta första år på 1970-talet noterar tidningen hur "snön har nu packats hårt och det blir allt svårare för raphöns, fasaner och rådjur att komma ned till markens livgivande gröda" och att "bofinkar, rödhakar och ringduvor kämpar mot vinterns odds".

Den 7 januari rapporterar Sydsvenskans korrespondent i Köpenhamn om stora mängder bergfinkar på Själland efter att bokollonen var uppätta på denna sida Öresund. "En fågeltragedi utan like utspelas i dagarna på de nordsjälländska landsvägarna" där "100 000-tals utsvultna svenska bergfinkar ..." slagit sig ner. De svalt även där och en del bilister körde hänsynslöst över dem, enligt notisen.

Så fortsatte besvärigheterna hela januari.

I februari beskrivs förhållandena som "katastrofala för viltet".

Den 3 februari omhändertogs en utsvulten hornuggla i Ystad. Den 22 februari: "Situationen för sjöfågel utmed kusten blir allt besvärligare. Vid Ribersborg och Sibbarp finns ett stort antal svanar, sothöns och andra sjöfåglar. Parkförvaltningen i Malmö och föreningen Djurskyddet lägger ut mat till fåglarna dagligen. Flera sothöns har emellertid dukat under på grund av att isklumpar fryser fast i fjäderskruden och hämmar fåglarnas rörelseförmåga. I Malmö finns på en del håll korgar uppsatta där allmänheten kan lägga bröd till fåglarna. Sådant bröd mals och blandas med säd innan det går ut som foder". Isen sträckte sig så långt ut i Öresund att svanarna nästan ingestans kunde när ner till födan på grunda bottnar. De svartvita fotona i reportagen visar nöden och trängseln där de utfodras. Vid denna tid hade Djurskyddet som bidragsvärdjande devis att "ingen är så fattig som ett svältande djur".

Utfodring av svanar.
Ur: *Sydsvenskan* 1970.

Mars gav ingen påtaglig lindring och 8 mars skrev Arne Schmitz att "Den enda småfågel som ser ut att trivas ute på snöfältet är snösparven. Flockvis drar den piggt omkring och tycks inte ha några svårigheter att finna mat. Den har dock vanan inne från sina arktiska häckningsplatser".

Dagen efter kommer nya snöfall och "fortfarande hålles landskapet i ett kallt grepp. Snötäcket är ännu respektabelt och i både sjöarna och längs kusten är vattnet hårt bundet av isen. Sällan har väl markerna legat så tomma som ... under de senaste veckorna". Varken småfåglar eller rovfåglar syns till. En tidningsuppgift denna dag anger att vi serverade 3 000 ton fågelfrö i Sverige denna vinter.

Mars som vårmånad? Inte 1970. Snötäcke och kyla dag efter dag. Men medias första sånglärka utbasuneras 19 mars.

Vår i april då? Inte i första taget: "Flera fågelarter måste kämpa hårt för att överleva

i den ihållande senvintern. Inte minst då mängder av flyttfåglar anlant till sitt sommarland bara för att finna att vintern här ännu inte släppt sitt grepp", och detta 5 april.

Men hoppet började spira! Den 15 april, äntligen: "Nu sträcker ejdern ... Vid Kåseberga fiskeläge böljade ejderband efter ejderband av vackert vådräktsfärgade fåglar förbi i skyndsamt flykt bort mot Sandhammaren".

Sista veckan i april kommer äntligen det stora genombrottet för värmen med oundviklig snö- och issmältning. 1 maj finns ännu smutsiga snösträngar kvar i vägkanter och skuggställen i skogarna. Sista citatet får bli från 12 maj: "En dag som idag är vi glada att kunna tala om det: näktergalen har kommit!"

Tänk vad vi och våra medvarelser nyligen sluppit, femtio år senare!

ARNE OHLSSON
LUND

Fåglarnas objudna gäster

De objudna gästerna vi tänker på är olika sorter av parasiter som lever på eller i fåglarna. Förmodligen har alla fåglar någon form av parasiter men så länge de är friska och i bra kondition håller de som regel parasiterna under kontroll. Men när fåglarna tappas i kondition (till exempel när maten minskar under vintern) eller när fåglarna får flera olika typer av parasiter eller patogener (bakterier, virus) samtidigt, får gästerna ofta ett övertag och förökar sig friskt. Några är så små att man inte kan se dem och de kallas för kvalster. Sådana har vi människor också och dem pratar vi inte mer om här.

Fågellöss, ofta kallade fjäderätare, lever sina liv bland fåglarnas fjädrar och livnär sig på hudavlagringar och fjädrar. En fågel i dålig kondition kan ha hundratals löss och ännu fler lusägg på sig (Foto 1–3).

Fågelloppor lever oftast i fåglarnas bon men livnär sig på blod från fåglarna. De bits alltså. En loppa kan hoppa och om man städdar en fågelholk en solig vårdag kan man få många fågelloppor på sig. Det är otrevligt och lopporna kan bita även på en människa. Men de kan inte föröka sig hos oss och därför är det inte farligt (Foto 4–5).

Lusflugor är en grupp av flugor som lever sina liv inne i fåglarnas fjäderdräkt och det finns flera olika arter. Ofta handlar det om några enstaka flugor, antingen färdigväxta

eller som ungar (nymfer) på varje fågel. Men om fågeln är sjuk och inte allt för liten kan det handla om flera tiotal lusflugor. Svalor, tornseglare, duvor och ugglor är några exempel på fåglar som ofta bär på dessa flugor. Lusflugorna är mycket platta och de är mycket svåra att slå ihjäl. Man måste krossa dem mot ett hårt underlag (Foto 6).

Fästingar finns det många sorter av och många fågelgrupper bär på speciella arter som anpassat sig till just dessa fåglar. Fågel-fästingar kan inte leva vidare på oss människor (Foto 7).

En annan otrevlig parasit är iglar. De lever i eller vid vatten och drabbar alltså främst vattenlevande fåglar. Änder och gäss kan ha riktigt många iglar i näsborrar, svalg och runt ögonen. Det måste vara riktigt jobbigt för drabbade fåglar (8).

Foto 1.

Foto 2.

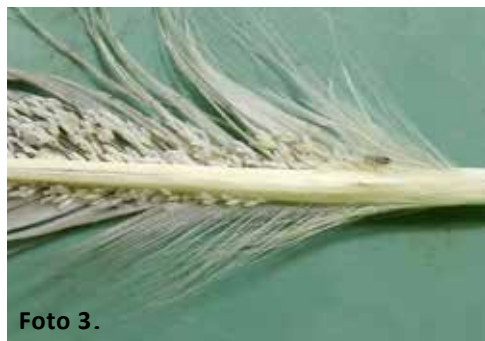

Foto 3.

Foto 4.

Foto 7.

Foto 5.

Foto 8.

Foto 6.

Foto 9.

Foto1–9: Kenneth Bengtsson.

1: Fjäderätare hos fjällvråk

2: Fjäderätare hos stormfågel

3: Lusägg på fiskmåsfjäder

4: Fågelloppor i holk

5: Loppor i närbild

6: Lusfluga hos ringduva

7: Fästing från backsvala

8: Gräsand med igelangrepp

9: Fluglarver på köttbit men kunde ha varit i sår på en fågel.

Vi slutar med något som inte är egentliga parasiter, nämligen diverse flugor. En del flugarter lägger nämligen sina ägg i skadade djurs sår och det är mycket vanligt att skadade fåglar drabbas av detta. När äggen kläcks efter några få dagar äter larverna av vävnad runt såret och det leder till att såret ruttar (Foto 9).

KENNETH BENGTSSON
ARLÖV

Amir Balaban

Israel är ett föregångsland i skydd av naturområden och djurlivet och något av en oas i Mellanöstern och en verklig hotspot i flyttfågeltider.

The Society for the Protection of Nature in Israel (SPNI) grundades 1953 och har mer än 34 000 medlemmar.

BirdLife–Israel Ornithological Center (IOC) ingår i organisationen.

Föreningens *urban nature director* Amir Balaban fångar djurlivet i det tätbefolkade Israel i vattenfärger med mjuka penseldrag.

Jag minns mig själv som att jag alltid ägnat mig åt att teckna fåglar och andra vilda djur. Som skolbarn, som tonåring när jag skådade i min hemstad Jerusalem och nu som vuxen. Det är som ett behov, en reaktion till att iaktta naturen. Att överföra naturens skönhet till det målade gör att mina tankar fokuseras och lugnar mig. Ja, jag är aningen hyperaktiv och att skapa akvarel-

ler och att teckna med bläck känns rätt.

Jag började teckna i mina fågeldagböcker. Så kunde jag i fält fånga minnet av detaljer och förstå former, mönster och färger. Det var vägen till bättre kunskaper ute i markerna. Det fick allt större värde när jag efterhand blev skickligare och jag uppskattade vad jag åstadkommit liksom de fina minnena från naturen. Än idag har jag

svårt för att vara ifrån mitt konstnärliga arbete. Teckningarna känns som minnesbilder och en del av mig.

Jag studerade foto vid Bezalel Academy of Arts i Jerusalem. Det skärpte min observationsförmåga och fick mig att lämna detaljer till det tekniska samtidigt som det gav penselns vattenfärger större frihet. Efter en lång resa till Sydamerika beslöt jag att fokusera på min talang att måla med vattenfärger och jag trivs bäst när jag arbetar i fält. Jag gav mig iväg på några längre resor till Golanhöjderna och längs Jordanfloden. Detta lärde mig att utveckla min konst ute i det fria. Man måste lära sig att finna, förstå och närma sig djuret man avbildar. Detta innebär att dra nytta av optik, att vara snabb med handen och att träna upp minnet av synintrycken.

Arbetet med en bok om Golan utvecklade också min kärlek till att teckna dägg-

djur, reptiler och botanik. Jag tog mig fram på en mountain bike med ett litet tält från den snöklädda toppen av Mount Hermon till den fuktiga Jordandalen för att komma så nära de vilda djuren som jag kunde. Expeditionen resulterade i min första bok, *The Golan Sketchbook*, publicerad 1996.

Efterhand som jag utvecklades som naturkonstnär blev jag starkt influerad av svenskarna Bruno Liljefors och Lars Jonsson, speciellt deras studier i det fria som gav mig självförtroende att experimentera med och söka den tunna linjen mellan verkligheten och det abstrakta.

Min passion för fåglar gav mig motivation att tillsammans med dr. Gidon Perlman starta fågelstationen Nili & David Bird Observatory (JBO). Den är Israels första urbana lokal för det vilda och en av landets främsta ringmärkningsstationer. Tecknande och naturkonst har blivit en integrerad

del av JBOs verksamhet. Vi driver Gail Rubin konstgalleri med utställningar och har workshops med teckningsaktiviteter med fokus på landets djurliv.

Under de senaste 20 åren har jag utvidgat mitt arbete till att omfatta både fotografering och videofilmning. Jag har förstått

att digitala media är viktiga för budskapet om skydd av fåglar och andra vilda djur, och det blir mycket arbete med detta. Men jag upplever konstnärskapet som det mest direkta sättet att knyta an till naturen. Foto och film kommer i andra hand.

(Översättning: Arne Ohlsson)

Amir Balaban (född 1964)

<https://www.facebook.com/amir.balaban.3>

Instagram: [balabanamir](#)

balaban8@gmail.com

Amirs verk:

1. Hoopoe lark, male. Arava Valley. (Sidan 42).
2. Griffon vulture sunbathing. Ein avdat. (Sidan 43).
3. Houbara bustard, Male display in first light. Negev desert. (Föregående uppslag).
4. Desert horned lark in the wind. Meishar. (Ovan).
5. Marbled duck. Hula Valley. (Motstående sida).

SkOF:s vinterfågelsafari 2020

Den 18 januari 2020 gick SkOF:s årliga vinterfågelsafari av stapeln. I årets upplaga deltog 30 personer fördelade på nio lag. Fem av lagen höll sig till en viss kommun, med två lag i Lund, två i Höör och ett i Staffanstorp. Två lag skådade enbart i nordvästra Skåne, medan de två övriga lagen rörde sig över ett större område i västra Skåne. Så mycket till vinter var det nu inte tal om detta år, snö var inte att tänka på. Varm kunde man dock inte beskylla dagen för att vara, det var gråmulet och friska vindar ställde krav på deltagarnas klädsel. Ute i markerna var det mycket blött, med höga vattenstånd i åar och våtmarker. Det gällde att passa sig att inte köra ut bilen i någon vattensjuk vägren. Även vid kusten stod havet högt och åt upp mycket av stranden till men för vadarna.

Under kvällens samling på Ekologihuset i Lund kunde det konstateras att lagen tillsam-

mans hade fått ihop 132 arter. Det är ett ganska högt antal, ett resultat av att många arter stannat kvar i landskapet denna milda vinter. Flera lag vittnade dock om att fåglarna var mer utspridda i terrängen, jämfört med en kallare vinter då de koncentreras mer till vissa lokaler.

Genomgången blev en spännande historia med jämna kamper i alla tre tävlingsklasserna. I totalklassen segrade *Kraipe renslakteri* bestående av Martin Gierow, Peter Gierow och Robert Rydbeck, med en totalsumma på 94 arter. Laget hade skådat i nordvästra Skåne. De låg in i det sista jämsides med *Twisted Twitters*, som slutade på 91 arter. I kommuntalklassen gjorde de två Lundaskådande lagen upp. Segern togs hem av *Vombsänkorna*, som i år utgjordes av Hans Fowelin och Patrik Sandgren. De fick ihop 68 arter i Lunds kommun,

Vinterfågelskådning på ett inte fullt så vintrigt Torreberga. Foto: Staffan Nilsson.

Tabell 1. Resultat i Totalklassen.

1. Kraipe renslakteri (94)
2. Twisted Twitchers (91)
3. Yes BåX (80)
4. Gudingarna (75)
5. Vombsänkorna (68)
6. Gladorna (66)
7. Staffanstorpskvartetten (65)
8. Skåda först och Höör sen (61)
9. Horse Island Twitchers (51)

Tabell 2. Resultat i Kommuntotalklassen.

1. Vombsänkorna (68 arter i Lunds kommun)
2. Gladorna (66 arter i Lund)
3. Staffanstorpskvartetten (65 arter i Staffanstorps)
4. Skåda först och Höör sen (61 arter i Höör)
5. Horse Island Twitchers (51 arter i Höör)

Tabell 3. Resultat i kommunindexklassen.

1. Staffanstorpskvartetten (60% av index i Staffanstorps kommun)
2. Skåda först och Höör sen (58% i Höör)
3. Kraipe renslakteri (50% i NV Skåne)
4. Horse Island Twitchers (48% i Höör)
5. Vombsänkorna (47% i Lund)
6. Gladorna (45% i Lund)
7. Yes BåX (42% i NV Skåne)

att jämföra med Gladorna som slutade på 66 arter i samma kommun. I kommunindexklassen, där det gäller att se så stor andel som möjligt av kommunens januariarter, såg det inledningsvis ut som att Staffanstorpskvartetten, bestående av Staffan Nilsson, Henrik Jonsson, Simon Fors och Karl-Erik Splitteroff, hade ett hyfsat försprång i Staffanstorps kommun. Kommunen är dock bra för änder och rovfåglar som kommer tidigt i artlistan.

Mot slutet av genomgången knappade Skåda först och Höör sen in, när hackspettar, mesar och finkar avhandlades. Slutligen segrade ändå laget i Staffanstorps kommun med 60 % av index gentemot 58 % för laget

i Höör. I Höörs kommun utspelade sig för övrigt ett eget litet derby, där laget Horse Island Twitchers hade antagit en utmaning från veteranerna i Skåda först och Höör sen att tävla i kommunen. Utmanarna gjorde väl ifrån sig, men i slutändan visade veteranerna att mångårig lokalkännedom lönar sig.

Den totala artlistan utökades med två nya arter, den långstannande ringanden i Rosendals våtmark och den amerikanska bläsanden vid Helsingborg. Båda arterna sågs av lagen Yes BåX och Kraipe renslakteri. Därutöver var det kanske mest iögonfallande att hela fem lag observerade trana under dagen, på olika platser. Trana har bara setts en gång tidigare i tävlingens historia. Brandkronad kungsfågel kom också med för andra gången, genom Yes BåX försorg. Ägretthäger är numera stapelvara i landskapet (åtminstone i Vombsänkan) och kunde avnjutas av flera lag. Samtliga kustlag fick med havssula på artlistan. Skåda först och Höör sen var ensamma om att få med mindre hackspett, i närheten av Tjörnarps. Arten kommer rätt sällan med i vinterfågelsafarin, och är för övrigt Höörs kommunfågel. Noterbart är att inget av lagen hittade någon gråsiska under dagen, vilken bara saknats några få år.

STAFFAN NILSSON

Nedan följer ett referat nedtecknat av Thomas Lindblad i laget Twisted Twitchers. *Laget Twisted Twitchers återuppstod i originalsammansättning till årets vinterfågelsafari med Thomas Lindblad, Pär Vamborg, Bo Petersson och Sven Marling samlade i en bil. Som vanligt lades en del tid helgerna före på rekning och tillsammans med lite artportalkontroll lades grunden till ruttan. Det hör till saken att rekningarna lades på nordväst-Skåne samt Sydost, därför valde vi en tur på det oprövade Sydväst. Dagen inleddes med lyssnande efter berguv i Limhamn, vattenrall i Flommen och kattuggla på ett par platser med mycket mager resultat. Till slut kröntes det med framgång med en kattuggla vid Falsterbo kyrka. I den osedvanligt friska sydvästvinden skådade vi ut över Måkläppen. Av alla inrapporterade vadare och småfåglar begränsade sig lyckan till en storspov och många vinterhämlingar,*

Vid Krankesjön "adderades blåhök till listan". Foto: Tommy Holmgren.

trots många människor ute på Måkläppen. Två havssulor och bägge arter lom drog vi också in. Annars var morgonens enda värmande inslag en ensam hämpling. På Skanörs vång samlade vi in en flock trädlärkor och de flesta i laget fick en gulspär, lagets siste medlem limmade först in gulspärven på eftermiddagen i Vomb. Sydkustskådande bort mot Hörte där vi fick in kungsfiskare men över havet var det magert och i blåsten också svårt med småfågel. Under ivrigt spanande tog vi oss mot Näsbyholm och på vägen klämde vi in några ensamma sångsvanar, en art som var förvånansvärt svår. Vid Sillesjö hetsade vi lite på en havsörn som vid vissa vinklar gav vibrationer av en betydligt sällsammare örn, det blev dock bara en havsörn av den. Tofsvipor i Näsbyholm värmdes liksom Thomas hemmagjorda glögg. Vi drog oss mot Vomb och ramlade in i ett meståg som gav både svartmes och tofsmes. I furet kom också ett par mindre korsnäbb och en större hackspett, dagens enda

spett. Krankesjön avverkades snabbt och var-fågel, skäggmes, ägretthäger och blåhök adderades till listan. Dagen avslutades i Malmö med en reparation av berguven som nu satt i sitt rör, lite småfågel och trast och slutligen ett besök i Slottsparken med rörhöna och hornuggla i skymningen. Vi körde därefter till Lund, hämtade pizza och njöt av lite rövarhistorier tillsammans med de andra lagen på Ekologihuset. I stort sett en bra dag, incidentfri och med tanke på det bistra vädret och den hårda vinden så var vi mycket nöjda med våra 91 arter!

Det skånska örnlandskapet – en unik livsmiljö i förödande förändring

På 90- och 00-talet fick vi som bekant uppleva en successiv återgång mot normal häckningsframgång hos Skånes örnar, och delvis en återuppbyggnad av beståndet. Att de en gång trängdes så svårt tillbaka, särskilt under förra seklet, berodde till stor del på förföljelse och att toppkonsumenter – som likt örnarna återfinns högt i näringskedjan – är starkt exponerade för miljögifter. Idag är de stora fåglarna tillbaka på flera klassiska tillhåll i landskapet och nyetableringar sker kontinuerligt i regionen.

I skrivandets stund har vi ett sårbart, men ändå hoppningivande antal häckande örnpar i Skåne, som stadigvarande gör häckningsförsök och med till synes väl etablerad parstruktur. Här skall nämnas att det givetvis finns ett naturligt mörkertal där ute, som vi inte vet någonting om. Men viktigare än det absoluta antalet är att vi redan på den här beståndsnivån märker att de ytor vi betraktar som hemtrakter för örn är hårt avskurna och under kraftfull bearbetning från exploateringsintressen, där örnarna som vanligt hamnar i en skärningspunkt mellan naturvården och det som ska omvandlas till pengar. Detta är på intet sätt förvånande, men ändå viktigt att belysa, eftersom man med nuvarande exploateringsmodeller inte kommer att få se samma tillväxtkurvor för örnstammen som vi vant oss lite vid under senare år. Förutsättningen för en populations långsiktiga överlevnad är givetvis att de betingelser arten kräver för sin fortplantning kvarstår i tillräckligt stor omfattning.

För örnarna i Skåne utgörs häckningsbiotopen av ofta överårig skog med inslag av goda jaktmarker där möjligheter

till ostördhet under häckningstid medges. Äldre skogsbestånd är en biotop som minskat dramatiskt under de senaste decennierna och som fortsätter att minska i snabb takt. Den genomsnittliga omloppstiden i det moderna skogsbruket är nu alltför kort för att träden ska bli gamla nog att duga som boträd. Örnbon blir med åren mycket stora och tunga konstruktioner som kräver grova, bärande grenar i kronan. Sådana träd håller på att helt försvinna, vilket innebär att örnarnas möjligheter att fortleva i vårt landskap successivt utderas. Därför är det idag av yttersta vikt att framsynta markägare och skogsentreprenörer låter spara presumtiva boträd vid slutavverkningar. Härigenom skulle våra framtida skogsområden kunna få ett inslag av äldre trädridåer från tidigare skogsgenerationer, och örnarna får någonstans att ta vägen även i morgondagens Skåne. Men utan dessa åtgärder är både kungs- och havsörnen dömda att försvinna från våra trakter på sikt!

Så sent som i våras dök det upp färsk exempel i både nordost och nere i slättlandet, där nya kalhyggen kunde konstateras i det definitiva hjärtat av flera kända örnrevir – utan minsta tecken på artbevarande hänsyn i form av skonade äldre trädgenerationer, eller motsvarande skogsvårdsmarkering. Och där vi med största sannolikhet kommer att få se på när det övereffektiva skogsbruket pressar undan örnarna från deras hem. Om ingenting görs!

Trots mera örn i våra trakter än många av oss någonsin upplevt är vi bara lagom tillbaka på bakgrunds nivåerna, och örnarnas livsrum har aldrig tidigare varit så snävt och utsatt för trycket från skogs-

Adult kungsörn. Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

bruksplaner och exploatering som idag. Vi behöver därför påminna oss alla om den oerhörda skillnaden i att idag ta ett fast grepp om skogsåtgärderna i anslutning till örnarnas boplatser eller att inte göra det ...

Allting handlar till sist om vad våra barn och barnbarn ska få uppleva i det skånska landskapet i framtiden – blir det med eller utan biologisk mångfald och svävande örn på uppvindarna? Makten över den utgången har dessvärre inte de där och då – den har vi här och nu. Det är i ljuset av detta vi behöver återta den hänsyn som framför allt skogsbruket kunde uppvisa tidigare – men som inte längre verkar aktuellt i branschen. Det handlar om att jämte förståndigt sparande av äldre trädgenerationer enligt ovan också förlägga huggningsverksamheter och övriga exploateringsaktiviteter till rätt tid på året. Som det är nu förefaller

skogen behöva utstå avverkningsåtgärder inte bara under det kalla halvåret utan även långt in på den varmare och därmed fortplantningsintensiva perioden. För örnarna, både kungs- och havsörn, är det väl belagt och vida känt att en majoritet lyckade häckningsutfall kräver ostördhet i reviren redan från februari. Det blir då förstås oförenligt med sena avverkningar i februari och mars med påföljande utkörningar av virket ännu senare. Jämte den kraftigt minskande skogsarealen är det som närmast liknar helårsaktioner i skogsbruket runtom i Skåne nu de största hindren för att nå en gynnsam bevarandestatus för invånarna i vårt unika örnlanskap.

JONAS JONSSON
MALMÖ

Adult havsörn. Foto: Jonas Jonsson.

LOKALKLUBBARNAS PROGRAM SOMMAREN–HÖSTEN 2020

*Alla SkOF:s medlemmar är välkomna att delta i lokalklubbarnas programverksamhet.
Om inte annat anges gäller ordinarie samlingsplats.*

På grund av pågående covid-19-pandemi och rekommenderade förhållningssätt från myndigheterna har en del lokalklubbar valt att avvakta med att fastslå sommarens och höstens program.

Ändringar kan komma att ske i sista minuten. För aktuell information hänvisas till respektive klubbs hem- och facebooksidor.

Datum	Programpunkt	Arrangör
Juli		
5	Fjärilar på Söderåsen. Samlingsplats får man vid anmälan	KOF
5	Fjärilsexkursion. Samling 09.00.	LFK
12	Vadarskådning tillsammans med Jan Linder i Äspet, Åhus. Samling vid parkeringen kl. 07.00.	Nö SkF
19	Vadarskådning tillsammans med Ulrik Tollgren i Äspet, Åhus. Samling vid parkeringen kl. 17.30.	Nö SkF
25	Vadare i nordväst. Samling f.d. affären i Stockamöllan 05.30	Gjuse
26	Vadarskådning tillsammans med Sven Birkedal i Äspet, Åhus. Samling vid parkeringen kl. 07.00.	Nö SkF
Augusti		
8	Örtofta sockerbruksdammar. Samling rastplatsen i Gårdstånga 07.00	Gjuse
8	Nordöstra Skåne med Äspet och Hercules. Samling 07.00.	Gladorna
9	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen Naturum Vattenriket, Kristianstad	NöSkF
11	Skådarmorgon vid Våtmark Lunkeskog mellan kl 8.00-10.00. Samling vid Lunkeskog.	GBF
12	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad	Nö SkF
15	Skådarmorgon på Lister. Samling 08.00 p-platsen på Kråkenabben.	NöSkF
16	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
19	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
23	Ringsjön runt. Samling idrottsplatsen i Snogeröd 7.00.	Gjuse
23	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
26	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
29	Sensommarfåglar längs Edenrydskusten. Samling kl. 07.30 p-platsen Maxi, Bromölla.	Nö SkF
30	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
September		
2	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
6	Rovfåglar vid Havgård med omnejd. Samling Ica Hörby kl. 7.00.	Gjuse
9	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
12	Fåglar i Falsterbo med fokus på rovfåglar. Samling 07.00.	Gladorna
13	Andfågelräkning i Finjasjön, Våtmark Magle och Våtmark Stoby. Samling kl. 9.00 vid p-platsen Hovdala.	GBF
13	Sträckskådning med Greger i Juleboda. Samling p-platsen Juleboda kl. 06.30.	Nö SkF

LOKALKLUBBARNAS PROGRAM SOMMAREN–HÖSTEN 2020 – FORTS.

Datum	Programpunkt	Arrangör
September forts.		
16	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
20	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
23	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
26	Höstfåglar i Ulrikas hemmamarker. Samling kl. 08.45 samåkningsparkeringen vid Ica i Arkelstorp.	Nö SkF
27	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF
30	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	Nö SkF

Lokalklubbar i Skåne

GÖINGEBYGDENS BIOLOGISKA FÖRENING (GBF) www.gbfnatur.se
Kontaktperson: Håkan Winqvist, 0725 79 48 66, familjen.winqvist@telia.com

KULLABYGDENS ORNITOLOGISKA FÖRENING (KOF) www.kof.nu
Samlingsplats: ICA Maxi (fd Brännborns), Ängelholm
Kontaktpersoner: Mats Peterz, 0706 47 31 21, info@kof.nu

LUNDABYGDENS FÅGELKLUBB (LFK) www.lundabygdensfagelklubb.se
Samlingsplats: P-platsen vid KFS, Sölvegatan 22 F, Lund (mitt emot Ekologihuset).
Kontaktperson: Lars G R Nilsson, 0706 96 51 80, lgrn@bredband.net

MALMÖORNITOLOGERNA (MO) www.malmorn.se
Samlingsplats: P-platsen vid Själlandstorg (korsningen Roskilde-/Margaretavägen).
Kontaktperson: Sven-Erik Svensson, 0706 65 64 32, svenerik.svensson1949@gmail.com

NORDÖSTRA SKÅNES FÅGELKLUBB (NÖSFK) www.spovent.com
Samlingsplats: Parkeringen vid naturum i Kristianstad.
Kontaktperson: Evert Valfridsson, 044-32 30 45, evert.valfridsson@naturskyddsforeningen.se

RINGSJÖBYGDENS FÅGELSKÅDARE (GJUSE) www.gjuse.se
Samlingsplats: Parkeringen vid ICA Kvantum i Hörby.
Kontaktperson: Lars-Olof Nilsson, 0723 93 74 14, lars-olof.nilsson1@comhem.se

COCCOTHAUSTES (Co) – FÅGLAR I SYDOST
Samlingsplats: Meddelas i programmet.
Kontaktperson: Bengt Celander, 0709 29 95 88

GLADORNA – NÄTVERKET RAPPHÖNAN SKÅNE
Samlingsplats: Västra Stationstorget Lund (baksidan av tågstationen).
Kontaktpersoner: Monica Pedersen, 0735 50 61 47, m0nick@hotmail.com
Eva Engberg, 0708 25 66 50, seeveg@gmail.com

Relationskomplikationer i liten damm

Fredentorp är en begravningsplats i nordvästra Lund, nära Kävlingevägen, anlagd på 1980-talet. Den har dock andra kvalitéer än bara de dystra. Genom det parkliknande området rinner Vallkärrabäcken som är uppdämd till en liten damm innan den efter ett kort avbrott i kulvert rinner vidare öppet genom Vallkärra by mot det kommunala naturreservatet Nöbbelövs mosse.

Dammen hyser alltid gräsänder och sothöns, men mitt i den gångna isfria vintern dök en hane av salskrake upp. Uppenbarligen är födotillgången god i det grumliga vattnet för den stannade. Denna varelse, så stilren och elegant, har blivit en riktigt bekant individ för dem som promenerat förbi. Men den har haft sällskap ungefär lika länge. Två knipor, en hane och en hona, har trivts lika bra. Men efterhand blev salskrakhannen alltmer närgången mot kniphonan. Kniphannen drev bort besökaren från de nordligaste trakterna allt som oftast, men att uthållighet lönar sig var salskrakens motto. Och efterhand vann salskraken över kniphannen. Honan har accepterat parbildning med fel art. Alla tre har varit mycket stationära.

På mars sista dag bevittnas en parning salskrake-knipa mitt på eftermiddagen.

Den 2 april flyger salskrakhannen upprepade gånger upp och cirkulerar över området, som för att locka kniphonan att lämna övervintringsplatsen, att följa med honom. Det borde vara tid att ta upp riktning mot norr eller nordost. Även där måste våren vara på väg. Men honans rätt att besluta härvidlag torde väga tyngre.

Blir det då gemensam färd mot Lappland eller rentav till en plats långt från människor i den ryska tajgan? Det var naturligtvis den stående frågan. På kvällen 5 april ser svaret ut att bli nej. Salskraken syns inte till medan kniporna stillsamt flyter på vattnet i skymningen när solnedgången kastar trädens silhuetter över dammens blanka yta. De ger intryck av att (åter) vara ett par. Om de ville kunde de lyssna till en taltrasts klara stämma från trädridån. Och några fler observationer av salskraken blev det inte.

Ger den bevittnade parningen en äggkull som kläcks? Frågorna torde förbli frågor. Resultatet kan bli knipskrakar som de kallas, som i sin tur inte bör vara fertila. Det kan alltså resultera i *Mergellus albellus* x *Bucephala clangula*. Sådana hybrider finns understundom, till viss förvirring hos dem som beskådar dem. Här bevittnades eventuella knipskrakar på tillblivelsestadiet, kan man säga. Salskraken ligger lite närmare knipan än småskrake

och storskrake och hybridisering är möjlig. Vi kan tycka att det inte är naturens "mening" med hybrider men det är vårt sätt att se på saken.

Den nordsvenska populationen av salskrake beräknas till ett tusental par.

ARNE OHLSSON
LUND

PS. Kniporna lämnade dammen en dryg vecka senare

Omaka par? Foton: P-G Bentz/Sturnus.se.

En felfärgad koltrast

Det är inte helt ovanligt att vi får foton eller berättelser av eller om partiellt vita koltrastar. Arten verkar ha en fallenhet för sådana fenomen. Den nu aktuella koltrasten fotograferades i Lund av Lars Högwall i mars 2020. Vad är det då som den drabbats av? En allt för vanlig teori är albinism, men den åkomman kan inte vara partiell. Det är antingen eller som gäller i dessa fall. Albinistiska fåglar är alltså helt vita, eller svagt rosa alternativt gula om

dessa färger finns hos arten i fråga. Ett färgfenomen som är på modet att föreslå idag är leucism. Men leucism lär inte vara särskilt vanligt bland fåglar. Ofta handlar det istället om färgfelet "brun" eller "gradvis grånande" när leucism föreslås. Koltrasten ifråga kan möjligen lida av leucism men ett annat och troligare alternativ är gradvis grånande (som ger vita fjäder trots namnet!) menar Magnus Ullman i ett mailsvar. Magnus är väl insatt i proble-

matiken och har också författat flera texter i ämnet. De flesta färgfelet är ärftliga, men just gradvis grånande är det bara ibland.

Referenser

Ullman, M. 2006. Färgavvikelser hos fåglar. *Vår Fågelvärld* 65 (4): 30–31.

Ullman, M. 2018. Missfärgade fåglar. *Fauna & Flora* 113 (4): 2–8.

KENNETH BENGTSOON
ARLÖV

Den aktuella koltrasten.
Foto: Lars Högwall.

Matglad glada

För många år sedan, tio kanske femton, började jag mata en glada. Den brukade sitta i en liten skogsdunge 50–60 meter från vårt hus. Gladan flög också över de öppna betesmarker som finns i närheten. Hur det hela började kommer jag inte ihåg men det började säkert med att jag lade ut ett halvt grishjärta eller -njure mitt på en icke-trafikerad grusväg intill vårt hus. Efterhand som tiden gick vande gladan sig allt mer vid mig. Ibland hinner man precis undan innan den kommer, faller in vingarna, tar maten i flykten och fortsätter. Gladan har fått mat varje vecka, oftast varje dag. Under vår och försommar har den fått mat flera gånger om dagen. Men

då har den haft svårt med kråkorna som mobbat. Den har säkert haft ungar och senare på året har fler glador suttit i träden runt om men det har bara varit en som tagit maten. Gladan sitter oftast i ett träd på tomten och äter 10–15 meter bort. Ibland kommer en ormvråk och mobbar gladan och stjälar maten. På tal om fågelmatning så brukar jag varje dag, åtminstone under vintern, lägga ut havregryn på vår gräsmatta. Och vi har alltid haft en mindre flock gulspårvar som inte har minskat i antal, snarare ökat.

TEXT & FOTON: GERT NILSSON
YNGLINGARUM

Falsterbo Bird Show 2020 ställs in

Styrgruppen för Falsterbo Bird Show har beslutat att ställa in årets evenemang.

Myndigheternas rekommendationer med anledning av den pågående pandemin har föranlett beslutet.

Vi ses på Falsterbo Bird Show nästa år,
3–5 september 2021.

**SVENSK
INSAMLINGS
KONTROLL**

Insamlingen till stöd för Falsterbo Fågelstation fortsätter.

Fågelstationen har tilldelats 90-konto:

Pg 900301-3; Bg 900-3013

Betalningsmottagare: Skånes Ornitologiska Förening

Falsterbo Fågelstation

Första halvåret 2020

Ny vårsäsong och ny stationschef. Ringmärkningsmässigt tycktes vårsäsongen vara tudelad och på guidningsfronten präglades verksamheten av den rådande pandemin.

En ny epok med ny stationschef

För 40 år sedan, axlade Lennart Karlsson för första gången ansvaret som stationschef. Fågelstationen var då ung, och hade ett, för tiden, relativt långt kommet sträckräkningsprojekt, men såg under Lennarts epok som stationschef en otrolig utveckling. Idag är Falsterbo en ledstjärna för fågelstationer världen över, genom sitt idoga stretande på hemmaplan, kombinerat med ett starkt internationellt engagemang – en nyckel till framgångsrikt arbete inom ornitologisk forskning. Lennart drog sig i vinter tillbaka som pensionär. Hans gärning

för fågelstationen står utan like, och kommer så att göra för en lång tid framöver.

Som ny stationschef har Stephen Menzie anställts. Stephen har varit en återkommande person i fågelstationens arbete i närmare tio år och har etablerat sig som en av den nya generationens mest framstående personer inom inte minst artbestämningsforskning. Med Stephens breda erfarenhet av arbete inom ornitologin och hans förståelse för vad världen kräver av en modern fågelstation, är Falsterbo Fågelstation i trygga händer även i fortsättningen.

Stephen Menzie – ny stationschef. Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

Vårens ringmärkning

Vårens ringmärkningssäsong kan delas upp i två halvor. Under slutet av mars och april var vädret stabilt med normala temperaturer och lugna vindförhållanden. Detta innebär att alla nät i fyrträdgården kunde användas nästan varje dag. Under de sista dagarna i april försämrades vädret och under stora delar av maj och första dagarna i juni var det tidvis mycket blåsig, vilket ledde till att antalet nät begränsades. Om man jämför antalet nätter (dvs. antal nät x antal timmar de är uppe) för mars-april med antalet under maj-juni, visade det sig att fångstkapaciteten var 7 % lägre under den senare perioden (2 646 resp. 2 480). Det är svårt att veta vad detta innebär för ringmärkningen. Mer vind innebär att färre nät kan vara i drift, men den påverkar samtidigt fåglarnas förutsättningar att flytta. Under perio-

der med lugnt väder fångas ett jämnt flöde av fåglar. Men när vädret blir sämre avstannar flyttningen. När sedan vädret åter blir bättre kommer en våg av fåglar och de stora fångstdagarna infaller ofta första morgonen efter en period av sämre väder. Just så blev det denna vår – två dagar med hård vind och inställd ringmärkning följdes av klart, lugnt väder och 574 fåglar ringmärktes 18 april. Dagar med över 500 ringmärkta fåglar är sällsynta på våren.

Summan för den standardiserade ringmärkningen under vårsäsongen blev 3 742 fåglar av 58 arter, vilket är mycket nära medelvärdet 3 791 (medel 1980–2019). De två talrikaste arterna var inte oväntat rödhake och lövsångare. Antalet rödhakar var över medelvärdet (1 324; medel 1 073) och inte mindre än 417 ringmärktes 18 april. Lövsångarens antal hamnade däremot betydligt under medel-

Lövsångaren har minskat i antal ...

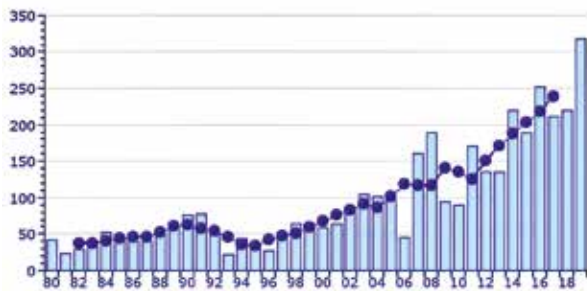
... medan gransångaren har en positiv trend. Foton: P-G Bentz/Sturnus.se.

värdet (741; medel 1 204). Dessa låga summer blir kanske den nya normen. Vi får kanske inte uppleva de goda tiderna under 1980-talet igen, då några få morgnar kunde ge fler ringmärkta lövsångare än vi fått under hela vårsäsongen 2020. De två högsta dagssummorna någonsin för lövsångare inföll båda våren 1984 (14 och 16 maj) då 586 respektive 641 ringmärktes. Medelvärde för 1980-talet (1980–89) var 1 545. Vårens högsta dagssumma blev 154 den 9 maj. Jämfört med medelvärdet för 2010–2019 (918) är inte årets slutsumma mycket lägre än förväntat.

Gransångaren fortsätter att öka i antal. Våren 2020 uppnåddes den näst högsta säsongsumman (271) någonsin, endast 2019 ringmärktes fler (318). Medelvärdet för vårsäsongerna 1980–2019 är 97, vilket visar hur mycket denna art har ökat. De tio högsta vårtotalerna har

uppnåtts under de senaste tolv åren. Till största delen beror denna ökning på den sydliga underartens *Phylloscopus c. collybita* spridning norrut från kontinenten. Medelvärdet för gransångare under åren 1980–89 var så lågt som 42. Figur 1 visar hur stor ökningen har varit under dessa 40 år – detta återspeglas även i antalet häckande par i Sverige.

En art som ringmärktes i ganska stort antal tidigare vårar, men som blev lite fåtaligare i år är brandkronad kungsfågel. Sju ringmärkta fåglar är precis över medelvärdet för 1980–2019, som är fem. De senaste vårarna har betydligt fler ringmärktes. För åren 2000–2019 är medelvärdet 11, och våren 2018 ringmärktes 30. För flera av de andra tidiga, kortflyttande arterna var antalen nära respektive medelvärde: gärdsmyg (120; medel 83), järnsparv (184; medel 169), taltrast (50; medel 53).

Figur 1. Trenddiagram för gransångare, Fyren, vårfångst 1980–2019. Staplar: Årlig säsongtotal. Punkter: Rullande femårsmedelvärden.

Figur 2. Trenddiagram för törnsångare, Fyren, vårfångst 1980–2019. Staplar: Årlig säsongtotal. Punkter: Rullande femårsmedelvärden.

För många av de tropikflyttande arterna var antalen generellt nära eller över respektive medelvärde. Rödstjärten slutade däremot väl över medelvärdet (178; medel 105). Även flyttningsperioden var förlängd. Vanligtvis ringmärks inte rödstjärt efter slutet av maj, men i år märktes rödstjärtar ända fram till säsongsavslutningen i juni. En annan tropikflyttare som sticker ut antalsmässigt är rörsångaren. Den är ju framför allt knuten till vass, och höstens ringmärkning i Flommen visar mycket bättre hur trenden är för denna art. Men även på våren fångas en del som söker sig in i fyrträdgården. Den 26 maj märktes 23 rörsångare, vilket är den fjärde högsta dagssumman på våren, och vårens slutsumma på 39 ringmärkta är den femte högsta sedan 1980.

Andra tropikflyttare med antal nära eller över medelvärdet är kärresångare (19; medel 1980–2019: 14), härmsångare (58;

medel 36), ärtsångare (134; medel 108) och grå flugsnappare (35; medel 21). Törnsångarens antal var lite lägre (43; medel 63), men om man tittar på långtidstrenderna så är mellanårsvariationerna ganska stora ibland (Figur 2). Svarthättan, som egentligen är en medeldistansflyttare, anländer under den senare delen av våren tillsammans med tropikflyttarna. Denna vår ringmärktes 97 ex. vilket är över medelvärdet för 1980–2019 (64). Men precis som gransångare och brandkronad kungsfågel, har denna art en tydligt ökande trend sedan 1980. Medelvärdet för 2010–2019 är 94.

Det är alltid några arter som kommer med i listorna med en eller två ringmärkta ex. Några av dem är ganska vanliga arter på Falsterbonäset, men ringmärks sällan, medan andra faktiskt är sällsynta flyttfåglar. I ringmärkningssammanfattningen våren 2020 finns således ringduva (1 ring-

Rosenfink, 3K+ hane, ringmärkt 20 maj 2020. Foto: Stephen Menzie.

Höksångare, 2K hona, ringmärkt 21 maj 2020. Foto: Stephen Menzie.

Lundsångare, ringmärkt 7 juni 2020. Foto: Stephen Menzie.

märkt), buskskvätta (1), stenskvätta (2), ringtrast (1), gräshoppsångare (1), grön-sångare (2), mindre flugsnappare (3), stjärtmes (2, – 1 *Aegithalos c. caudatus* och 1 *Ae. c. europaeus*), rosenfink (2) och stenknäck (2).

Några rariteter ringmärktes också: trädgårdsträdskrypare (1, den 20:e ringmärkta på våren i Falsterbo); höksångare (den 20:e vårmärkta), lundsångare (2, den 15:e och 16:e vårmärkta); skata (2, bara den 10:e och 11:e vårmärkta); och nattskärna (1, den 9:e ringmärkta under vårsåsongen).

Boungar hos de holkhäckande arterna i fyrträdgården och runt fågelstationen har också ringmärkts. För staren blev det ett rekordår, 124 ungar i 24 kullar. Ökningen beror inte bara på en god häcknings-såsong, utan även på att antalet holkar har utökats. Det verkar som om den enda begränsande faktorn är antalet holkar

och de nyuppsatta holkarna accepterades omedelbart. I ett försök att ta reda på vart "våra" starar tar vägen när de lämnar fyrdungen har ett antal vuxna starar försetts med loggar på ryggen, vilket vi hoppas ska ge information om flyttningen när de kontrolleras nästa vår. Dessutom har de vuxna stararna även fått färgringar som kan läsas av i fält. Projektet leds av Arne Hegemann.

Förutom starar ringmärktes en kull blåmes, en kull talgoxe och en kull rödstjärt.

Vårens guidningar

Under våren guidades totalt 417 personer i 22 grupper. Det är ungefär en fjärdedel av motsvarande antal förra året (1 677 personer i 73 grupper).

Corona-viruset visar sig bli en kostbar historia även för fågelstationen. Inför vårsåsongen var många stora grupper inbokade, men en efter en valde att avboka guidningen. Inför höstsåsongen hoppas

vi att det blir bättre och alla är varmt välkomna att boka nya visningar! Stort tack till Axel Thorenfeldt som varit en utmärkt guide under våren.

Landgrens holme

Den 14 maj räknades häckfåglarna på Landgrens holme. Som vanligt använde Mikael Kristersson en 20 meter hög lift placerad inne vid observationsplattformen ca 100 meter från holmen. På så sätt fick han en utmärkt överblick utan att störa och kunde räkna art för art med tubkikare.

Det blev åter rekord vad gäller antalet ruvande par på den lilla ön, minst 819. En art hade fördubblat sitt antal sedan förra året, nämligen kentsk tärna. Inte mindre än 203 bon räknades. Det bör vara Sveriges största koloni. Sedan inventeringen genomfördes har ytterligare 30–40 par kentska tärnor börjat ruva, så summan

Antalet häckande par på Landgrens holme 2018, 2019 och 2020.

Art	2020	2019	2018
Gräsand	12	10	6
Stjärtand	1	0	0
Skedand	1	1	0
Ejder	1	1	1
Strandskata	3	5	5
Skärfläcka	172	232	210
St. strandpipare	2	2	3
Tofsvipa	3	4	3
Rödbena	15	15	15
Skrattmåås	367	220	137
Fiskmåås	1	1	2
Kentsk tärna	203	104	12
Fisktärna	0	2	1
Silvertärna	14	8	21
Småtärna	24	22	22
TOTALT	819	627	438

Kajorna går hårt åt skärfläckornas ägg och ungar. Foto: Mikael Kristersson.

Kentska tärnor – Uppvaktning i kolonin. Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

hamnar på 230–240 par! Skrattmåsar hade också ökat i antal och är nu den vanligaste arten på holmen med minst 367 par.

Tyvärr har skärfläckorna minskat något och 172 ruvande par noterades. Det beror sannolikt på att kajorna går hårt åt just skärfläckorna. Medan tärnor och skrattmåsar ligger tätt och tryggt i kolonier häckar skärfläckorna mer utspritt. När kajorna närmar sig, ofta i småflockar, lyckas till slut en kaja irritera en ruvande skärfläcka som lämnar boet och då håller sig en annan kaja påpassligt framme och stjäler ett ägg.

I skrivande stund (14 juni) kan tyvärr konstateras att samtliga småtärnebon rövats av kajorna och de flesta av skärfläckornas. Ett antal skärfläckepar har lagt nya kullar som nu ruvas, en del på Landgrens holme och ca 13 par vid Nabben/Måkläppen. I gengäld har ett stort antal kentska

tärnor och skrattmåsar klarat sina ungar i det fina försommarvädret och de första är snart flygga.

Årets två "skärfläckevandringar" genomfördes 9 och 30 maj. "Corona-avstånd" hölls och 24 respektive 39 personer hade mött upp. Den 29 maj hade Mikael Kristersson och P-G Bentz en specialvisning för representanter från Länsstyrelsen Skåne, Skogsstyrelsen och Vellinge kommun.

Övrigt

För närvarande pågår arbetet med de helt nya utgåvorna av fågelstationens två böcker "Vingar över Falsterbo" och "Wings over Falsterbo". De beräknas vara klara inför höstsäsongen.

SAMMANSTÄLLT AV
STEPHEN MENZIE & SOPHIE EHNBOOM